

Брой 2 (2043) Година LXXIII, ISSN-0205-0943 февруари 2026 г. Цена: 2.04 евро / 4 лв.

ТУРИСТИЧЕСКИЯТ ВЕСТНИК - издание на БТС

Абонирайте се за в-к „Ехо“
Каталожен № 255

ПРОЯВИ ОТ КАЛЕНДАРНИЯ ПЛАН НА БТС

Зимен спортен празник „Купа Св. Константин“ - февруари - март, ски-писти в курорт „Св. Константин“ край Пещера, ТД „Купена - Пещера“ - гр. Пещера

Зимен спортно-туристически празник с ученици от община Чепеларе на пистите на спортен център „Мечи чал“ и площад „Олимпийски“ - февруари - март, Чепеларе, Община Чепеларе, ТД „Студенец“ - гр. Чепеларе

XXII-ри Национален преглед за оцеляване в планината при зимни условия „Оцеляване 2026“ (5 дни) - февруари-март, УЦ „Мальовица“, БТС, ТД „Черноморски простори“ - гр. Варна

Национален женски поход - 28 февруари - 4 март, Шуменско плато, ТД „Мадарски конник“ - гр. Шумен, БТС

55-ти Национален зимен лъчев поход в Стара планина - февруари - март, Стара планина, ТД „Приста“ - гр. Русе

Зимен поход „По младежките стъпки на Екзарха“ - 1 март, Превала - хижа „Перелик“, посветен на 90 години от построяването на хижа „Перелик“, Родопи, ТД „Перелик“ - с. Широка лъка, БТС

Поход-изкачване на връх Св. Илия - 3 март, Родопи, ТД „Родопей“ - с. Ягодина

Ски и пешеходен поход в Стара планина, посветен на Националния празник на България 3-ти март - 1 - 3 март, Стара планина, БТС, ТД „Трапезица - 1902“ - гр. Велико Търново

Национален поход до връх Шипка - лъч Южна България по повод Националния празник - 3 март, връх Шипка, ТД „Орлово гнездо“ - гр. Казанлък

Общоградски поход до връх „Мечи чал“ по случай Националния празник 3 март, с поднасяне на венци на паметник „Малката Шипка“ - 3 март, Родопи, ТД „Студенец“ - гр. Чепеларе

XVI поход по повод Националния празник 3 март до ПЗ „Пробития камък“ и до сп. Равна - 3 март, село Равна, ТПД „Орлови скали“ - гр. Провадия

Пешеходен поход от местността Узана и Соколовски манастир до връх Шипка - 3 март, връх Шипка, ТД „Узана“ - гр. Габрово

Пешеходен поход по случай Националния празник - Соколовски манастир - вр. Шипка - 3 март, Стара планина, ТД „Росица - Мазалат“ - гр. Севлиево

Алпийски ски-рали за купа „Сърнена гора“ - 7 и 8 март, м. Белмекен, Рила, ТД „Сърнена гора“ - гр. Стара Загора

Национално състезание по спортно ориентиране за купа „3-ти март“ - началото на м. март, по наредба, СКО „Плевен“ при ТД „Кайлъшка долина“ - гр. Плевен

Провеждане на семинар - обучение на планински спасители - март, КК „Мальовица“, ТД „Мальовица“

Седми Национален ученически преглед на туристически умения „Кнежа 2026“ - 28 - 30 март, Лесопарк „Гергана“, Кнежа, ТД „Сребрен“ - гр. Кнежа, Община Кнежа, БТС

Празник на Туристическо дружество „Сребрен“ - Кнежа - 29 март, Кнежа, ТД „Сребрен“ - гр. Кнежа

Национален преглед за пребиваване в зимна планина - март, хижа „Смолянски езера“, ТД СПВ „ГИД“ - гр. Смолян

Зимен колопоход „Смолян - връх Средногорец“, посветен на 115 г. от освобождението на Родопите и 149 г. от освобождението на България от турско робство - март, Смолян, връх Средногорец, ТД СПВ „ГИД“ - гр. Смолян

Курс за планински водачи - зимен профил - 20 - 29 март, УЦ „Мальовица“, БТС

Планинарско кино, ехо от „Банско филм фест“ - 24 - 26 март, Стара Загора, ТД „Сърнена гора“ - гр. Стара Загора, Банско филм фест

Обучение на хижари в страна от ЕС по програма Еразъм+ - март, Европа, БТС

Национален пешеходен поход „От тука започва България“ - 4 - 5 април, Шуменско плато, БТС, ТД „Мадарски конник“ - гр. Шумен

VII-ми поход „50 километра за един ден“ около Варна - 5 април, Варна, ТД „Родни балкани“ - гр. Варна

27-ми пешеходен поход „Цветница“ - с. Нова махала - пещера Снежанка - град Пещера - 5 април, района на Пещера, ТД „Купена - Пещера“ - гр. Пещера

Национален поход на хижари и обявяване на номинации за кампанията „Хижа на годината“ - април, хижа „Чумерна“, БТС

Обучение в туристически умения и сръчности на ученици от Община Ямбол и Община Тунджа - април и септември, възвишение Бакаджик, хижа „Дружба“, ТД „Кабиле“ - гр. Ямбол

52-ри Национален воден поход по река Искър - април, по река Искър, ТД „Кайлъшка долина“ - гр. Плевен

Отбелязване международния ден на Земята, почитване на посещавани места в района на пещерите около град Пещера - април, Пещера, ТД „Купена - Пещера“ - гр. Пещера

Песенен празник „Ксилюфор пее“ - април, Велико Търново - м. Ксилюфор, ТД „Трапезица 1902“ - гр. Велико Търново и ТД „Сдружение на туристическите хорове в България“

Фолклорен фестивал на българските песни и танци - април, КК „Мальовица“, ТД „Мальовица“

XXVII Песенен празник „Прекрасна си, мила Родино“ - 25 април, Казанлък, ТД „Орлово гнездо“ - гр. Казанлък, ТД „Сдружение на туристическите хорове в България“

Ден на предизвикателството и пролетна кампания „Движи се и победи“ - 25 април, 16 май и 30 май, Велико Търново, ТД „Трапезица 1902“ - гр. Велико Търново, Общински съвет и Община Велико Търново, Програма „Синди“, Младежки дом - Велико Търново

БТС С АМБИЦИОЗНА ПРОГРАМА ЗА ЧЕСТВАНИЯТА НА 60 ГОДИНИ НА „ОПОЗНАЙ БЪЛГАРИЯ - 100 НТО“

На 17 февруари т.г. в Министерството на културата се състои заседание на Националния координационен съвет на НД „Опознай България - 100 НТО“. На него бяха обсъдени и приети промени в Правилника на националното движение. Дискутирани бяха кандидатури за включване на четири нови обекта, както и възстановяване на един стар. Представена бе концепция за честване на 60-та годишнина от създаването на НД „Опознай България - 100 НТО“ (1966 г.) през 2026 г.

Заседанието бе ръководено от изпълнителния секретар на БТС Лъчезар Лазаров, доц. Тодор Чобанов - заместник-министър в Министерство на културата и Венцислав Венев, председател на БТС.

Членовете на Координационния съвет решиха да бъде възстановен в списъка на движението **Девички манастир**

„Покров Богородичен“ - Самоков (№ 59). След обсъждане на предложените кандидатури на четири обекта бяха включени два - **Дяволски мост, Ардино и пещера „Бисерна“ в Шуменското плато**. Поради несъответствия с изискванията за приемане на обекти в Правилника на Националното движение „Опознай България - 100 НТО“ бяха отхвърлени две кандидатури.

Невяна Чурукова - експерт „Културен туризъм“ в БТС направи презентация на Националното движение „Опознай България - 100 НТО“ и представи подробна концепция и Календарен план за честванията по повод 60 години от създаването на движението.

Членовете на Националния координационен съвет одобриха концепцията, както и един от вариантите за лого на бележитата годишнина.

Отец Стилиян Табаков даде положителна оценка на концепцията и добави, че тя може да бъде обогатена с популяризирането на движението в чужбина, с подкрепата на Министерството на туризма и Министерството на културата.

Председателят на БТС Венцислав Венев подчерта, че потребителите на актуална туристическа информация, включително и за обектите от Националното движение „Опознай България - 100 Национални туристически обекта“, от март тази година ще могат да я ползват чрез дигиталната платформа на БТС с наименование Национален туристически портал.

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗ

София 1000, бул. „Васил Левски“ № 75, ет.5, ПК 427

Тел.: 02/987 34 09, 02/930 06 48; <https://www.btsbg.org/>

e-mail: bts.secretar@gmail.com; bts.sofia@gmail.com

ДО
ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДРУЖЕСТВА,
ЧЛЕНОВЕ НА СДРУЖЕНИЕ
„БЪЛГАРСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗ“

ПОКАНА

Съгласно чл. 26 на ЗЮЛНЦ, чл. 32 /2/ и чл. 33 /1/ от Устава на БТС Ви каним на **25 април 2026 г. /събота/ от 10.00 часа** в залата на ресторанта на хотел АТМ, бул. „Цариградско шосе“ № 131 (7-ми км.) за участие в свиканото от Управителния съвет Общо събрание на Сдружение „Български туристически съюз“ със следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Обсъждане и приемане на доклад за дейността на сдружение БТС за 2025 г.
2. Обсъждане и приемане на доклад за работата на Инспектората на БТС за 2025 г.
3. Обсъждане и приемане на годишен финансов отчет за 2025 г. за БТС.
4. Приемане на бюджет за финансовата 2026 г. за БТС.
5. Приемане на туристически дружества и прекратяване на членството на туристически дружества в БТС.

При липса на кворум, на основание чл. 27 от ЗЮЛНЦ, Общото събрание щ се проведе в същия ден от 11.00 часа, на същото място и при същия дневен ред и ще се счита за законово, независимо от броя на присъстващите членове на сдружението.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА БТС:

ВЕНЦИСЛАВ ВЕНЕВ

№ 45 100 НТО МУЗЕЙ „ХРИСТО БОТЕВ“

▶▶ 4 стр.

БЪЛГАРСКИ АНТАРКТИЦИ РАЗГОВАРЯХА НА ЖИВО ПО РАДИОВРЪЗКА ОТ АНТАРКТИДА СЪС СОФИЯ

Остров Ливингстън,
6 февруари 2026 г.,
Антарктида

Ръководителят на 34-тата българска антарктическа експедиция проф. Христо Пимпирев, командирът на българската антарктическа база „Св. Климент Охридски“ Камен Недков, микробиологът Снежана Русинова-Видева и журналистът Живко Константинов се свързаха на живо (чрез радиовръзка) на 6 февруари т.г. от Антарктида с

публика на Сцена „Централни Хали“ в София. От столицата връзката се водеше от мениджъра „Корпоративни комуникации“ на Кауфланд България д-р Кремена Георгиева и заместник-директора на Националния център за полярни изследвания Драгомир Матеев.

Проф. Пимпирев и Камен Недков разказаха за задачите на тазгодишната експедиция и какви проекти са били осъществени до този момент. „Корабът“ „Св. Св. Кирил и Методий“ се от-

прави към Антарктическият полуостров и аржентинската база „Есперанца“, където ще остане три дни. Немският екип, воден от Емил Станев, ще направи изследване на теченията, разказа проф. Пимпирев и допълни, че тази година има проекти за батиметрия, мониторинг на сеизмични станции, съвместен проект с екип учени от Обединените арабски емирства и др. Проф. Пимпирев допълни, че тази година е отчетен и прогрес по въвеждането в експлоатация на новата лаборатория. „Тя е нещо, с което се гордеем“, подчерта той. Според проф. Пимпирев интересен е бил и проектът на две морски биоложки от САЩ от началото на сезона, изследващи поведението на леопардовите тюлени. Той разказа и за любителските проекти на някои от учените, като този на Ивайло Начев, който е създал радиостанция на българската база. „Той сложи антени, за да можем да се свържем с други радиолюбители“, каза проф. Пимпирев.

Камен Недков разказа, че предстои още една група антарктици да пристигне на българската база на остров Ливингстън в Антарктида този

месец. След това предстои зазимяване на техниката и сградите на базата, а в началото на март от острова ще си тръгне и последната група.

Антарктиците ни отговориха и на любопитни въпроси на публиката от София. Те обясниха, че на българската база температурите не са много ниски - около минус 5 градуса. Недков подчерта, че не ниските температури, а силният вятър притеснява полярниците.

„Антарктида не е място само за учените, но и за хората на изкуството, защото е континент на цялото човечество“, заяви ръководителят на българските антарктически експедиции. Той отбеляза също, че специалният кореспондент на БТА всеки ден предава от базата и кораба, а интервюта с всички учени и техните проекти са публикуват ежедневно в „Корабния дневник“ на БТА.

Българският антарктически институт и Кауфланд България са инициаторите на тази връзка на живо с българските антарктици, които се намират на българската база на о. Ливингстън. Програмата в София продължи с проекция на най-новия филм на Живко Константинов „Експедиция

Антарктика“, който показва Антарктида през обектива на автора и събира в едно впечатляващи кадри, научното присъствие на България там и човешките истории зад голямото пълуване.

Българският научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“ (НИК 421) отплава за Ледения континент на 7 ноември т. г. от Варна. Плавателният съд пристигна във военната база на аржентинския град Мар дел Плата на 13 декември 2025 г. след едномесечно плаване през Атлантическия океан.

БТА има национален пресклуб на борда на НИК 421 от 2022 г. През февруари 2024 г. националната информационна агенция на България откри такъв и в българската антарктическа база „Св. Климент Охридски“ на остров Ливингстън.

Генералният директор на БТА Кирил Вълчев съобщи преди четвъртото плаване до Антарктида на НИК 421 на 7 ноември миналата година, че националната осведомителна агенция ще изпрати свой специален кореспондент през януари-февруари 2026 г.

Симона-Алекс МИХАЛЕВА - БТА

ПРЕЗ 2026-ТА ИТАЛИАНСКОТО ДЖИРО ЩЕ СТАРТИРА В БЪЛГАРИЯ

Тази година в България ще бъде поставен големият старт - Grande Partenza на едно от най-популярните шосейни колоездачни състезания - „Giro d'Italia - Bulgaria Grande Partenza 2026“. По този повод през февруари в Министерството на младежта и спорта се състоя работна среща на Организационния комитет за подготовката на състезанието на българска територия. В нея участваха също представители на Министерството на туризма и на всички ангажирани институции. Отчетен бе напредъкът по организацията на събитието и бяха обсъдени ключови теми, свързани със сигурността, финансирането, маркетинга и популяризирането на България като туристическа дестинация, както и утвърждаването на страната ни като домакин на спортни събития от най-висок международен ранг.

В рамките на подготовката Министерството на туризма работи и по комуникационна кампания, включително разработване на визуална идентичност и национална рекламна кам-

пания, която ще популяризира събитието у нас.

Министърът на младежта и спорта в оставка Иван Пешев подчерта значението на координацията между институциите и че „Giro d'Italia - Bulgaria Grande Partenza 2026“ е изключителна възможност България да се утвърди като домакин на спортни събития от най-висок ранг.

Министърът на туризма в оставка Мирослав Боршош акцентира върху значението на събитието за имиджа на страната.

Джиро д'Италия („Тур на Италия“), известен още като Джиро е годишно многоетапно шосейно колоездачно състезание, провеждано основно в Италия. Първото състезание през 1909 г. е организирано с цел увеличаване на продажбите на вестник La Gazzetta dello Sport и състезанието все още се провежда от дъщерно дружество на собственика на вестника. Джиро е събитие от UCI World Tour, което означава, че отборите, които участват в надпреварата, са предимно от UCI World Teams, като някои допълнителни отбори

са поканени като „уайлд кард“. То е един от триседмичните гранд турове на професионалното колоездене и след Тур дьо Франс е второто по важност етапно състезание в света (Тройната корона на колоезденето означава постижението да спечелиш Джиро, Тур дьо Франс и Световното първенство по шосейно колоездене на UCI в същия сезон). Въпреки че маршрутът се променя всяка година, форматът на състезанието остава същият, с поне две индивидуални бягания по часовник и преминаване през планините на Алпите, включително Долomitите.

За първи път световноизвестната колоездачна обиколка Giro d'Italia ще стартира от България, което отбелязва дванадесетата чужда държава, която посреща Grande Partenza. Големият старт ще бъде в Несебър на 8 май. Предвижда се първите три етапа на Джирото с обща дължина над 600 км. да преминат през България от Несебър до София, в пълно съответствие с международните технически и безопасни изисквания за елитни велосипедни състезания. В бъл-

гарска територия трасето ще премине през Бургас, Велико Търново, Пловдив и София. Финалът е в Рим на 31 май. Целият маршрут и всичките 21 етапа на Джирото през 2026 г. обхваща 3 459 км. и включва общо изкачване от 50 000 м. През 21-те етапа състезателите ще трябва да преодолее 9 равнинни етапа, 6 хълмисти етапа, 5 планински етапа и ще имат три почивни дни на 11 май, 18 май и 25 май.

Състезателят с най-ниско общо

време е лидер в генералното класиране и носи розовата фланелка. Въпреки че общото класиране привлича най-голямо внимание, победите в етапите са престижни сами по себе си, а в рамките на Джиро се провеждат и други конкурси като класиране по точки, планинска класификация за катерачите, класиране на млади състезатели под 25 години и отборно класиране.

ПОХОД В ПАМЕТ НА АТАНАС СКАТОВ

На 8 февруари т.г. се състоя поход за изкачване на връх Кутелка в памет на Атанас Скатов - първият българин, който изкачва 11 пъти върховете над 8000 метра и седемте континентални първенци на Земята. На 5 февруари т.г. се навършват пет години от трагичната кончина на Наско при опит за зимно изкачване на осемхилядника К2. Над 40 участници от различни краища на България - Сливен, Пловдив, Варна, Казанлък, Павел Баня, Бургас, Поморие и др. се събраха в 09:30 часа в центъра на град Сливен при дръвчето, посадено в чест на Атанас Скатов. След отдаване на

почит групата, водена от Диян Митев и Васил Скатов (син на Наско), пое по маршрута за връх Кутелка. В 13:30 ч. всички бяха на върха, любимото място за тренировки на големия българин Атанас Скатов. Организатори на похода бяха приятели на Скатов от Сливен с водач Диян Митев, Кольо Кавръков, туристи от ТД „Орлово гнездо“ - Казанлък и др.

***

Атанас Скатов е роден на 11 март 1978 г. в Сливен. Завършил е Аграрен университет в Пловдив - магистър по Растителна защита, защитил е докторат в Хумболт Университет в Берлин, Германия. От 2006 г. е член на Съюза на

учените в България. От 2012 г. се занимава активно със спорт, в т. ч. туризъм, алпинизъм, катерене, колоездене, плуване, йога, бягане, ски, танци и др.

От януари 2012 г. преминава на веган - меню на хранене като част от експеримент дали при такива условия човек може да се натовазва максимално физически и психически. Той е първият и единствен българин, който изкачва 11 пъти върховете над 8000 метра; през 2019 г. в рамките на 140 дни изкачва четири осемхилядника; завършва проекта „Седемте континентални първенци“ за изкачване на най-високите върхове на седемте континента на Земята; достига връх Еверест по северния и по южния ръб. Сред рекордите на Скатов са и най-бързите изкачвания на: връх над осем хиляди метра - Макалу (8481 м) в рамките на 94 часа - само с една нощувка на базов лагер; два върха над осем хиляди метра - Еверест и Хотце за 5 дни и 11 часа през 2017 г.; три върха над осем хиляди метра - Кангчендзюнга, Гашербрум 1 и Гашербрум 2 за 64 дни през 2019 г. Надява се да завърши Хималайската корона (изкачването на всичките 14-те осемхилядника). До целта му остават Шиша Пангма, К2, Броуд Пик и Нанга Парбат.

Скатов е първият веган в света, изкачил връх над 8000 метра без помощта на шерп и изкуствен кислород. Носител е на множество награди и спортни отличия, сред които Почетен знак за особени заслуги на БТС.

Защо К2 и то през зимата? След като бе участвал в 21 експедиции, 14 от които са над 8000 метра и при тях е изкачил 10 различни осемхилядника с едно повторение на Еверест, той вече можеше да пробва нещо повече. „Това е ново предизвикателство за мен, да проверя дали ще се справя при тези екстремни условия“, казва Скатов в интервю за в. „Ехо“, бр. 12 от 2020 г.

„Наско просто нямаше друг избор, смята доц. Сандю Бешев. На него му оставаха само четири върха, за да направи България носителка

на най-престижната корона за алпинистите - „Хималайската корона“, и самият той да стане неин носител, и то като веган. „Отворилата“ се вратичка за зимния сезон 2020/2021 г., породена от надпреварата за първо зимно изкачване на единствения неизкачен в зимни условия осемхилядник К2, отвори апетитите на мнозина алпинисти.

Атанас Скатов загина на 5 февруари 2021 г. при опит за зимно изкачване на К2 (8611 м) - най-трудният, най-жестокият, но и най-красивият от 14-те осемхилядника на планетата. Преминал успешно по ледените склонове на 10 от 14-те най-високи върхове, наречени осемхилядници, Скатов остана вечен пленник на 11-тия, първенец на Каракорум - „Планината убиец“.

НАЦИОНАЛНИЯТ ЗИМЕН ФЕСТИВАЛ СЕ ПРЕВЪРНА В ИСТИНСКИ ПРАЗНИК

С много добро настроение премина първото издание на Националния зимен фестивал „Христо Смирненски“. На 7 и 8 февруари т.г. той събра хора от всички възрасти от страната в района на хижа „Христо Смирненски“ в Рила. Събитието постигна поставената цел да насърчава активния начин на живот през зимата чрез зимни спортове и активности.

Организатори бяха хижа „Христо Смирненски“, ТД „Алабак-Бельово“, Община Белово, Община Велинград и Българския

туристически съюз. Фестивалът бе реализиран и с подкрепата на следните партньори и спонсори: Sport Depot, Rafting Adventure Net, Monkey Shoulder и фермери от района.

Фестивалът започна с молебен и

Стефанов – кмет на Община Белово и Веселин Дургов – председател на ТД „Алабак – Бельово“.

В спортната програма бяха включени забавно състезание с шейни „Чук и Гек“, безплатно обучение и състезание по алпийски ски за начинаещи, състезания по алпийски ски и ски бягане, зимни преходи до Славов връх и връх Белмекен.

В състезанието със шейни участваха 59 души, в това с алпийски ски – 53, а в ски бягането – 35. По-късно се състояха арт занимания и рисуване за деца и възрастни и вечерно парти в хижата, а за доброто настроение се погрижиха от Monkey Shoulder с топли и студени коктейли.

Награди за победителите в състезанията в двата фестивални дни бяха осигурени от хижа „Христо Смирненски“, Sport Depot, Rafting Adventure Net и БТС.

В неделя ден се проведеха

общинските състезания по ски за ветерани и деца, организирани от Община Велинград, както и състезания по ски бягане и алпийски слалом. Зам. кметът на Велинград Атанас Палигоров и Цвета Спасова – началник на отдел „Туризм и реклама“ към Община Велинград връчиха наградите на победителите и закрива фестивалния уикенд. За всички участници фестивалът се превърна в празник – жив, усмихнат и споделен, с много позитивни емоции и нови приятелства.

изпълнение на гайда на 13-годишния Христо Стойчев от Пазарджик. От хижа „Христо Смирненски“ бе осигурен курбан за здраве. Приветствия към присъстващите отправиха Васил Николов – член на Управителния съвет на Българския туристически съюз, инж. Стойко

СВЕТИ АТАНАС ВИКА ЛЯТОТО И ГОНИ ЗЛИТЕ ДУХОВЕ

Над 500 туристи от 47 туристически дружества, клубове и организации от цяла България участваха в традиционния празник „Свети Атанас“, организиран на през януари т.г. от Община Етрополе и ТД „Туризм, спорт и екология – Етрополе“ и ТД „Старопланински турист“ – Етрополе. Имаше и гости от ПД „Ентусиаст“ – Струмица, Северна Македония.

Събитието започна с поход до

Етрополски манастир „Света Троица“, където бе отслужен молебен за здраве. На организациите-участници бяха раздадени грамоти и питки с бръшлянови венци и кокичета. Гостите бяха почерпени с чай, боб чорба и салати, а край огньовете се извиха хора под звуците на Етрополската духовна музика. Вечерта се състоя планинарска вечер в хотелите „Етрополия“ и „Еверест“.

На 25 януари туристите изкачиха връх Свети Атанас, накладоха огньовете, изпекоха шишове с месо, почерпиха се с вино и ракия и се насладиха на обгледната панорама под звуците на Етрополската духовна музика. Според поверие в последната неделя на януари Свети Атанас събличал кожата, обличал бяла риза и се провиквал „Иди си зимо, идвай лято!“. От този ден зимата започва да си отива.

В редакцията на в. „Ехо“ получихме писмо от председателя на ТД „Туризм, спорт и екология – Етрополе“ Кати Дочева и екипа на дружеството с молба да бъде публикуван следният текст: „Изказваме благодарност на всички участници в празника „Свети Атанас“ – на изпълнителния секретар на БТС Лъчезар Лазаров, на председателя на БФТ Весел Пендичев, на туристите, дошли от София, Ябланица, Ботевград,

Смолян, Мездра, Троян, Варна, Плевен, Пловдив, Стара Загора, Кюстендил, Тетевен, Разград, Айтос, Роман, Петрич, Сандански, Габрово, Русе, Огняново, Ловеч, Самоков, Добрич, Генерал Тошево и на нашите приятели от Струмица Македония. Благодарим също на Община Етрополе и лично на г-н Александров – кмет на

Общината, както и на: зам. кмета на Община Етрополе Ивайло Георгиев, секретаря на Община Етрополе Станимира Васова, Цеца Александрова – зав. отдел „Туризм“. Нека заедно продължим да работим за развитието и популяризирането на тракийските празници в град Етрополе.“

ехо

ЮБИЛЕЙНИ ГОДИШНИНИ ПРЕЗ 2026 ГОДИНА

60 години Национално движение „Опознай България – 100 национални туристически обекта“.

150 години от Априлското въстание.

163 години от рождението на Алеко Константинов

100 години Къща-музей „Алеко Константинов“ – Свищов

176 години от рождението на Иван Вазов

125 години ТД „Кайлъшка долина“ – гр. Плевен

125 години ТД „Чумерна“ – гр. Елена

125 години ТД „Камъка“ – гр. Горна Оряховица

100 години ТД „Пирин“ – гр. Разлог

100 години хижа „Васил Левски“

90 години ТД „Старопланински турист“ – гр. Етрополе

90 години хижа „Павел Делирадев“ (стара) и 65 години хижа „Павел Делирадев“ (нова).

90 години хижа „Перелик“

70 години ТД „Караджата“ – гр. Дулово

60 години хижа „Изгрев“

55 години хижа „Плевен“

30 години ТД „Средногорец – 96“ – с. Богдан

25 години „Туристическо дружество „Туризм, спорт и екология – гр. Етрополе“

б. ред.: от редакционния екип на в. „Ехо“ предварително се извиняваме, ако неволно сме пропуснали да посочим нечий юбилей. Разчитаме на вас, нашите читатели, да ни изпратите информация и се ангажираме да я публикуваме.

б. ред.: от редакционния екип на в. „Ехо“ предварително се извиняваме, ако неволно сме пропуснали да посочим нечий юбилей. Разчитаме на вас, нашите читатели, да ни изпратите информация и се ангажираме да я публикуваме.

б. ред.: от редакционния екип на в. „Ехо“ предварително се извиняваме, ако неволно сме пропуснали да посочим нечий юбилей. Разчитаме на вас, нашите читатели, да ни изпратите информация и се ангажираме да я публикуваме.

б. ред.: от редакционния екип на в. „Ехо“ предварително се извиняваме, ако неволно сме пропуснали да посочим нечий юбилей. Разчитаме на вас, нашите читатели, да ни изпратите информация и се ангажираме да я публикуваме.

б. ред.: от редакционния екип на в. „Ехо“ предварително се извиняваме, ако неволно сме пропуснали да посочим нечий юбилей. Разчитаме на вас, нашите читатели, да ни изпратите информация и се ангажираме да я публикуваме.

б. ред.: от редакционния екип на в. „Ехо“ предварително се извиняваме, ако неволно сме пропуснали да посочим нечий юбилей. Разчитаме на вас, нашите читатели, да ни изпратите информация и се ангажираме да я публикуваме.

б. ред.: от редакционния екип на в. „Ехо“ предварително се извиняваме, ако неволно сме пропуснали да посочим нечий юбилей. Разчитаме на вас, нашите читатели, да ни изпратите информация и се ангажираме да я публикуваме.

б. ред.: от редакционния екип на в. „Ехо“ предварително се извиняваме, ако неволно сме пропуснали да посочим нечий юбилей. Разчитаме на вас, нашите читатели, да ни изпратите информация и се ангажираме да я публикуваме.

О Б Я В А

На 03.03.2026 година БТС, туристическо дружество „Родопя“ и кметство с. Ягодина организират туристически събор в чест на 148 години от освобождението на България от турско робство, 131 години организиран туризъм в България и 24 години от създаването на Сдружение „Туристическо дружество „Родопя“ – с. Ягодина

ПРОГРАМА:

- 10:00 ч. – Състезание по скоростно пешеходно изкачване на връх „Св. Илия“.
  - 10:30 ч. – Тръгване на участниците в похода от центъра на с. Ягодина и изкачване на връх „Св. Илия“.
  - 13:00 ч. – Тържествено слово по случай 3ти март и гърмене на топчето.
  - 13:30 ч. – Обяд, осигурен от ТД „Родопя“
  - 14:30 ч. – Спортно-туристически състезания.
  - 15:30 ч. – Награждаване на първенците от състезанията и закриване на празника.
- Желаещите да участват в състезанието по скоростно изкачване на връх „Св. Илия“ да се запишат на телефони: 0895 658558; 0895 658550

ЗАПОВЯДАЙТЕ НА ПРАЗНИКА!!!

ПОКАНА ЗА ОБЩО СЪБРАНИЕ от Управителен съвет на ТД „Стратеш“ – гр. Ловеч

Управителният съвет на Сдружение ТД „Стратеш“ – Ловеч, в съответствие с чл. 26 от ЗЮЛНЦ, чл.22 и чл.23 от Устава на дружеството, свиква годишно отчетно събрание на 15 април 2026 г. от 16.30 ч. в „Клуба на пенсионера“ в кв. Вароша, гр. Ловеч, при следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Отчет за дейността на УС на дружеството за 2025 г.
2. Отчет на Контролната комисия на дружеството за 2025 г.
3. Приемане на проекто-бюджет на дружеството за 2026 г.
4. Избор за делегат и резерви за Конгрес на БТС.
5. Други.

Съгласно чл. 27 от ЗЮЛНЦ и чл. 23 от Устава на ТД „Стратеш“, при липса на кворум събранието ще започне в 17,30 ч. на същите дата, място и дневен ред, независимо от броя на присъстващите.

Управителен съвет на ТД „Стратеш“ – гр. Ловеч

ПОКАНА ЗА ОБЩО СЪБРАНИЕ от Управителен съвет на ТД „Добруджанец“ – гр. Генерал Тошево

Управителният съвет на ТД „Добруджанец“ – гр. Генерал Тошево, на основание на чл. 26, ал. 1 от ЗЮЛНЦ свиква отчетно - изборно събрание на 27.03.2026 г. от 18:30 часа в град Генерал Тошево, ресторант „Диана“, при следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Отчетен доклад на председателя за дейността на дружеството за 2025 г.
2. Финансов отчет на дружеството за 2025 г.
3. Приемане и освобождаване на членове на ТД „Добруджанец“.
4. Приемане на Програмата на ТД „Добруджанец“ за 2026 г. и бюджета за нейното осъществяване.
5. Избор на делегат за Общото събрание на БТС за 2026 г.
6. Обсъждане на промени в устава на ТД „Добруджанец“.
7. Разни.

При липса на кворум от 50% + 1 членовете на ТД, събранието се ще се проведе с 1 час по-късно, на същото място и при същия дневен ред.

Управителен съвет на ТД „Добруджанец“ – гр. Генерал Тошево

ПОКАНА ЗА ОБЩО СЪБРАНИЕ от Управителен съвет на БФТВ

Управителният съвет на БФТВ на основание на член 23 ал. 1 от Устава на Федерацията свиква Извънредно общо отчетно - изборно събрание на 28 април 2026 г. от 10 часа в хотел „Таганрог“ – гр. Червен бряг при следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Отчет за дейността през 2025 г.
2. Финансов отчет за 2025 г.
3. Избор на Председател.
4. Избор на Управителен съвет и Контролна комисия.
5. Приемане на Календарен план за 2026 г.
6. Определяне на размера на членския внос за 2027 г.
7. Приемане на нови членове.

Право на делегат имат клубовете, издължили членския си внос за 2026 г. до 31 март. Съгласно чл. 27 от ЗЮЛНЦ при липса на кворум събранието ще започне един час по-късно на същите дата, място и дневен ред, независимо от броя на присъстващите

Управителен съвет на БФТВ

ДЕЛОТО НА БОТЕВ Е ПОБЕДА НАД ВРЕМЕТО

Музей „Христо Ботев“

Няма българин у нас и по света, който да не носи в сърцето си мисъл за Христо Ботев - един от най-великите българи, национален герой, гениален поет, публицист, мислител, хуманист, революционер и войвода. Делото му остава безсмъртно - така, както самият той пише в баладата си „Хаджи Димитър“: „Тоз, който падне в бой за свобода, той не умира, него жалеят земя и небо, звяр и природа, и певци песни за него пеят“. От него наследихме пример за патриотизъм, морал и безкористност, както и безценно литературно творчество - поезия, публицистика, фейлетони, сатира, писма...

За него проф. Андрей Пантев казва: „Ботев и неговите сподвижници оставиха костите си в Балкана, защото обичаха едно отечество в беда, а с това победиха леността, покорството, рутината, историческото предопределение, което означава, че са победили времето, иначе нямаше да честваме кръвта, саможертвата, устрема към свободата.“

Затова родния град на поета Калофер е свято място за поклонение и размисъл. А Музейният комплекс „Христо Ботев“ се посещава от хиляди туристи годишно.

Музейният комплекс „Христо Ботев“ включва:

- **Мемориална къща-музей:** къщата, в която най-дълго е живяло семейството на Ботев. Възстановена е през 1942-1944 г. по спомени на Ботевиия брат оз. ген. Кирил Ботев и по-възрастни калоферци. Представлява едноетажна полумасивна сграда с четирискатен покрив и екерно изнесен голям чардак. В нея, с етнографски материали от епохата на Възраждането, е пресъздадена обстановката, в която е израснал Ботев. Оригинални експонати са чекъркът и шевната машина на баба Иванка;

- **Експозиционна зала:** построена през 1973 г. В експозицията преобладават фотосите и снимковият материал. Оригинални експонати са: единствените запазени лични вещи на Ботев - джобен часовник и писалищни принадлежности; печатната преса „Знаме“; печатната преса на Димитър Паничков; лични вещи на Венета и Иванка Ботеви. Други интересни експонати са макетът на парахода „Радечки“ и знамето на Ботевата чета

- **Паметникът на Христо Ботев от 1930 г.:** първият паметник на Ботев в Калофер, автор Кирил Георгиев;

- **Паметникът на баба Иванка - майката на Ботев,** автор проф. Мандов

- **Мемориален парк „Ботева градина“:** създаден през 1926 г. на мястото, където се е намирала къщата на Ботев; засаден с редки дървесни видове. Целият музейен комплекс е обявен за групов паметник на културата - историческо място с национално значение.

НАЦИОНАЛЕН МУЗЕЙ „ХРИСТО БОТЕВ“

В Националния музей „Христо Ботев“ в Калофер ще намерите исторически данни, както и лични вещи на Христо Ботев. Музеят е изграден на мястото, където се е намирала последната къща на Ботево семейство.

Музейният комплекс е разположен в парк „Ботева градина“, създаден през 1926 г. и включва следните обекти - мемориална къща-музей, експозиционна зала, паметник на Ботев от 1930 г. и паметник на Иванка Ботева - майката на поета. Целият ансамбъл е обявен за групов паметник на културата - историческо място с национално значение. Основен елемент в комплекса е къщата, в която е Ботев живял най-дълго. Той не е роден в нея, но я нарича „роден дом, защото тук прекарва детството си. В тази къща се завръща след учението си в Одеса и учителстването в Задунаевка. В нея получава и броя на Славейковия вестник „Гайда“, в който е публикувано първото му стихотворение „Майце си“. От този дом Ботев тръгва за „черна чужбина“, за да отдаде „сили и младост“ за свободата на любимото си Отечество. Къщата е разрушена при опожаряването на града през 1877 г. По инициатива на калоферското гражданство и родолюбиви българи от цялата страна, сградата е възстановена по спомени на Ботевиия брат о.з. ген. Кирил Ботев и стари калоферци. Проектът е разработен от арх. Балджиев и строежът започва през 1942 г. Официално е открита като музей на 2 юни 1944 г.

Национален музей „Христо Ботев“ е държавен културен институт с национално значение. В него се съхраняват, опазват и експонират лични вещи, документи, издания,

произведения на българското изобразително изкуство и др. материали, свързани с живота и делото на Христо Ботев, неговото семейство и съратници. Основната дейност на музея е да издирва, изучава и популяризира движимите паметници на културата, свързани с жизнения революционен и творчески път на Ботев. За целта са създадени съответни отдели и фондове, в които се пазят над 5 000 музейни единици. Библиотеката на музея разполага с над 1 500 тома специализирана литература.

Музей „Христо Ботев“ организира и участва в научни сесии и конференции от национален и регионален характер. За повишаване на интереса към родната ни история, музеят организира и приема редица тематични и художествени изложби. Така той се стреми да задоволи нарасналите интереси на многобройните си посетители.

ДАСКАЛ БОТЕВОТО УЧИЛИЩЕ

Училището е изградено по инициатива на Ботьо Петков, бащата на Христо Ботев, изцяло с дарения и доброволната помощ на калоферци.

Икономическият просперитет, относителната политическа самостоятелност и преди всичко „окопитените“, честни и работливи калоферци допринасят за обособяването на града в средище на Българското национално Възраждане. Повишеното материалното благосъстояние на част от населението и щедрите дарения на калоферските търговци и занаятчии позволяват отделянето на значителни средства за развитието на образованието.

Килийни училища в Калофер се отварят още от 1820 г. Няколко години след създаването на Габровското училище през 1839 г. с помощта на калоферските търговци от Одеса е открито взаимно мъжко училище в двора на църквата „Св. Богородица“. През 1848 г. е завършен строежът на новото мъжко четирикласно училище, а старото е превърнато в девическо. Училището е изградено по инициатива на Ботьо Петков - бащата на Христо Ботев, изцяло с дарения и доброволна помощ на калоферци. Добре подготвените учители, някои от които и изтъкнати книжовници, издигат Калоферското училище между първите в страната. През школото, било като учители, било като ученици, минават редица видни български възрожденци: Ботьо Петков, главен учител до 1869 г., Димитър Фингов, Иван Чунчев, Спас Съиков, Никола Касапски, Иван Вазов, Христо Ботев, акад. Никола Начов и много други.

Калофер не изостава и по отношение на девическото образование. Ежегодно в Девическото училище се учат около 200 ученички, а учителките са около 5. Сред тях са Парашкева Шушулова, Анастасия Узунова, Рахил Барак-Душанова. Ученичка на Ботьо Петков е и създателката на първото българско светско девическо училище - Анастасия Димитрова.

На 26 юли 1877 г., по време на Руско-турската Освободителна война, Калофер е напълно опожарен. Училището, библиотеката и целият му архив са унищожени. След Освобождението сградата е възстановена и то отново приема жадните за знания млади калоферци.

През 1980 г. външният вид на сградата е възстановен във вида от 1865 г. и училището е превърнато в музей. В нея е разположена постоянната експозиция „Просветното дело в Калофер през епохата на Възраждането“, която проследява развитието на просветното дело в България и конкретно в Калофер. На втория етаж са показани възстановки на стаи от Взаимно и Класно

училище, както и Учителската и Общинската стаи.

На първия етаж се намира Художественият отдел на НМ „Христо Ботев“. В изложбата са експонирани оригинални произведения на български творци, пресъздали образа на Ботев върху платно и камък. Галерията притежава творби на Димитър Гудженов, Злато Бояджиев, Йоан Левиев, Александър Поплилов и др.

Пред сградата се намира историческият камък, от който Ботев произнася паметната си реч на 11 май 1867 г. При предварителна заявка в стаята на Взаимното училище се провеждат „Уроци по родолюбие“.

По материали от www.muzeibotev.com

Работно време: музеят работи без почивен ден
Зимно работно време: 8.30 ч. - 17.00 ч. Касата спира да продава билети в 16.30 ч. До 17.00 ч. посетителите напускат сградите и територията на музея.

Контакти:
адрес: 4370 Калофер, ул. „Христо Ботев“ № 5
тел./факс:
031 33 52 71 - екскурзоводи;
031 33 54 07 - директор;
моб. тел. 0886 66 38 38
e-mail: musei_botev@abv.bg;
www.facebook.com/muzeibotev

Близки забележителности:

Когато посетите Калофер, не пропускате да разгледате още църквата „Успение на Света Богородица“ и Девически манастир „Въведение Богородично“. На около 6 км. от града се намира Калоферски мъжки манастир „Рождество Богородично“. Едно от най-атрактивните събития в Калофер е хвърлянето на кръста в ледените води на река Тунджа и леденото хоро в реката по Йордановден. Калофер е отправен пункт за Национален парк „Централен Балкан“ и връх Ботев, водопад Райското пръскало и резервата „Джендема“.

Манастир „Рождество Богородично“

Връх Ботев

Водопад Райското пръскало

Даскал Ботево училище

ХИЖИ НА БТС В СТАРА ПЛАНИНА

ХИЖА „КОМАН“

Намира се в м. Коман, Васильовска планина, Среден Предбалкан, на 714 м н. в., GPS: 42.899559°N 24.555062°E.
Сграда с капацитет 55 места, самостоятелни и етажни санитарни възли и бани, локално отопление и отопление с печки на твърдо гориво, туристическа столова, механа с камина, бюфет.
Изходни пунктове: с. Шипково – 1.00 ч.; с. Терзийско – 2.00 ч.; с. Калейца – 15 км.
Съседни обекти: х. „Васильов“ – 2.30 ч.

За контакти: 0886 97 08 59
Стопанин: БТС - София

ЗАСЛОН „ОРЛОВО ГНЕЗДО“

Намира се в Троянска планина, на главното било, източно от връхната точка на Троянския проход, на 1564 м н. в., GPS: 42.750970°N 24.649312°E.

Сграда с капацитет 24 места в стаи с по 2 легла и една обща спалня, част от стаите са със самостоятелни санитарни възли и бани, локално отопление, ел. захранване със соларни панели, бюфет, туристическа столова с камина, барбекю (само лятото). Приема туристи целогодишно. Заслонът е пункт от „Е-3“.

Изходни пунктове: връхната точка на Троянския проход – 1.30 ч. (7 км почвен път); т.к. Беклемето – 2.00 ч.; ж.п. спирка Кърнаре – 4.00 ч.

Съседни обекти: х. „Мъка“ – 0.45 ч.; х. „Дерменка“ – 1.00 ч.; х. „Певците“ – 2.00 ч.; х. „Козя стена“ – 4.00 ч.

За контакти: 02 49 100 23, 02 49 100 06 и 0882 96 64 57
Стопанин: ТД „Стратеш“ - гр. Ловеч

ХИЖА „ДЕРМЕНКА“

Намира се в м. Дерменка, Троянска планина, на 1530 м н. в., GPS: 42.731548°N 24.680626°E.

Масивна триетажна сграда с капацитет 84 места: хотелска част - 31 места; туристическа част - 53 места. Вътрешни санитарни възли и бани. Сградата е водоснабдена, електрифицирана с локално парно отопление. Хижата разполага с кухня и столова.

Изходни пунктове: връхната точка на Троянския проход - 3.00 ч.; х. „Незабравка“ – 3.00 ч.; ж.п. спирка Кърнаре – 3.30 ч.

Съседни обекти: з. „Орлово гнездо“ – 1.30 ч.; х. „Певците“ – 1.30 ч.; х. „Добрила“ – 3.00 ч.; х. „Незабравка“ – 3.00 ч.; х. „Козя стена“ – 5.00 ч.

За контакти: 0885 60 14 10 и 02 49 100 06
Стопанин: ТД „Стратеш“ - гр. Ловеч

ХИЖА „ХУБАВЕЦ“

Хижата в момента не работи и си търси хижар.

Намира на границата между Троянска и Калоферска планина, на водослива на Малката и Голямата река, край туристическата пътеката, на 944 м н. в., GPS: 42.684020°N 24.809495°E.

Сграда с капацитет 57 места с общи вътрешни санитарни възли и бани, собствено ел. захранване, отопление с печки на твърдо гориво, туристическа столова и кухня, бюфет.

Изходни пунктове: гр. Карлово – 2.00 ч.

Съседни обекти: х. „Балкански рози“ – 0.45 ч.; х. „Васил Левски“ – 2.00 ч.; вр. Левски (2166 м) – 3.30 ч.; вр. Голям Купен (2169 м) – 4.00 ч.; х. „Амбарица“ (през седл. Платнишки ярове) – 4.30 ч.

За контакти: 0896 68 85 23
Стопанин: ТД „Васил Левски“ - гр. Карлово

ХИЖА „ЕХО“

Намира се на югозападния склон на вр. Кавладан, Златишко-Тетевенска планина до седл. Железни врата, на 1646 м н. в., GPS: 42.774929°N 24.481410°E.

Сграда с капацитет 40 места, в стаи с 3-8 легла и 1 стая с нарове, със самостоятелни и етажни санитарни възли и бани, мивки в част от стаите, самостоятелно ел. захранване, локално отопление, туристическа столова и кухня, бюфет, дневна зала в битов стил с аудио и видеотехника, полигон за ориентиране. Хижата е пункт от „Е-3“.

Изходни пунктове: х. „Хайдушка песен“ – 3.15 ч.; с. Рибарица (през вр. Кукуй по Ръждаво било или по долината на Черната река през м. Остриките) – 4.00 ч.; с. Чифлик (през х. „Хайдушка песен“) – 4.30 ч.; с. Розино (на Подбалканската ж.п. линия) – 4.30 ч.; гр. Клисуря (през Розинската мандра и Ветровития преслап) – 5.00 ч.

Съседни обекти: вр. Кавладан (1710 м) – 10 мин.; параклис „Св. Троица“ – 10 мин.; вр. Юмура (1819 м) – 0.30 ч.; скален феномен „Гъбата“ – 1.15 ч.; х. „Козя стена“ – 2.20 ч.; вр. Вежен – 3.20 ч.; х. „Вежен“ (2198 м) – 3.30 ч.; х. „Васильов“ (през вр. Ушите) – 5.30 ч.

За контакти: 0888 98 68 61
Стопанин: ТД „Академик“ - гр. Русе

ХИЖА „ХАЙДУШКА ПЕСЕН“

Намира се в Троянска планина, близо до водослива на реките Рогачева и Камачарска, на 875 м н. в., GPS: 42.806077°N 24.526172°E.

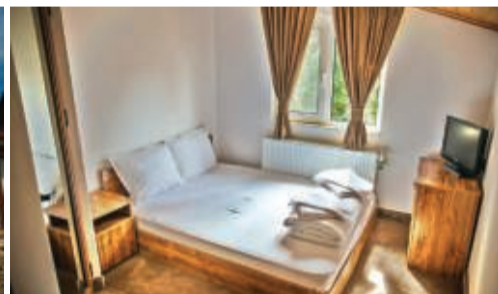
Комплекс от сграда и 7 сезонни бунгала с общ капацитет 58 места. Сградата е с капацитет 21 места, разпределени в стаи с по 3-8 легла, етажни санитарни възли и бани, локално отопление, туристическа столова в битов стил, кухня. Бунгалата са с по 2 легла с външни санитарни възли. Районът е благоустроен, има барбекюта, паркинг.

Изходни пунктове: с. Чифлик – 7 км по асфалтово шосе; гр. Троян – 22 км.

Съседни обекти: х. „Козя стена“ – 3.00 ч.; х. „Ехо“ – 4.30 ч.; връхната точка на Рибаришкия проход – 4.30 ч.; х. „Васильов“ – 5.00 ч.

За контакти: 0879 68 58 77 и 0884 60 03 10
Стопанин: ТД „Балканска звезда“ – с. Чифлик

ХИЖА „ДОБРИЛА“

Намира се в Троянска планина, на седловината между върховете Добрила и Левски (Амбарица), на 1795 м н. в., GPS: 42.711097°N 24.761557°E.

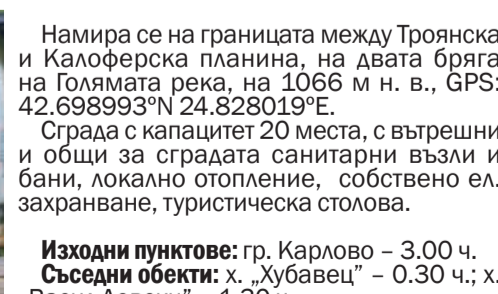
Комплекс от сгради и бунгала с общ капацитет 80 места; част от стаите са от хотелски тип със самостоятелни санитарни възли и бани, останалите са с вътрешни общи санитарни възли и бани; локално отопление, туристическа столова, ресторант, бюфет, сателитна телевизия, интернет, ски писта.

Изходни пунктове: х. „Незабравка“ – 0.30 ч.; гр. Сопот – 4.30 ч.

Съседни обекти: х. „Незабравка“ – 0.30 ч.; вр. Левски (2166 м) – 1.15 ч.; вр. Голям Купен (2169 м) – 2.30 ч.; х. „Дерменка“ – 3.00 ч.; х. „Амбарица“ – 3.00 ч.; х. „Васил Левски“ – 5.00 ч.; з. „Ботев“ – 7.30 ч.; вр. Ботев (2376 м) – 8.15 ч.

За контакти: 0884 10 25 01
Стопанин: ТД „Иван Вазов“ - гр. Сопот

ХИЖА „БАЛКАНСКИ РОЗИ“

Намира се на границата между Троянска и Калоферска планина, на двата бряга на Голямата река, на 1066 м н. в., GPS: 42.698993°N 24.828019°E.

Сграда с капацитет 20 места, с вътрешни и общи за сградата санитарни възли и бани, локално отопление, собствено ел. захранване, туристическа столова.

Изходни пунктове: гр. Карлово – 3.00 ч.
Съседни обекти: х. „Хубавец“ – 0.30 ч.; х. „Васил Левски“ – 1.30 ч.

За контакти: 02 41 129 54 и 0896 68 85 23
Стопанин: ТД „Васил Левски“ - гр. Карлово

Всички туристи, притежаващи членска книжка на Сдружение „Български туристически съюз“ със залепена марка за текущата година, ползват отстъпка от цените за нощувка в тези обекти.

ЕВРОПЕЙСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ МАРШРУТ E4

БЪЛГАРСКИ УЧАСТЪК: ВИТОША – ВЕРИЛА – РИЛА – ПИРИН – СЛАВЯНКА

РИЛА

Трасето на E4 минава през три от четирите основни дяла на Рила: Северозападна, Средна и Югозападна Рила. То е разделено условно на пет етапа с дължина на отделните етапи от 11 до 24 км. По него са разположени 8 туристически обекта за подслон – 6 хижи и 2 заслона. **Маршрутите са летни.**

Село Клисурса – хижа „Ловна“ – хижа „Рилски езера“ (6 часа)

Село Клисурса е разположено в Клисурската седловина, която разделя планините Верила и Рила. През него минава шосето, което свързва Дупница (25 км.) със Сапарева баня (7 км.) и Самоков (15 км.).

Маркировката по целия маршрут е червена лентова, а в отделни участъци и стълбова. От центъра на селото се тръгва на запад, по главния път и след края на училищната ограда се завива наляво (на юг). Асфалтово шосе изкачва стръмно нагоре и след края на селото продължава като камионен път, който плавно се изкачва край гората. Подминават се два разклона, като и в двата случая се продължава по десните отклонения. Следва трети разклон, но при него се продължава по лявото отклонение и се излиза на склоново стъпало (1 час). Тук отново има разклон – тръгва се по десното отклонение, подминава се Ковашка чешма с корито, след нея се пресичат още две склонови стъпала и се достига **Петруанска чешма (1.40 часа)**, където има стопански постройки. С леко изкачване се преодоляват още няколко склонови стъпала, подсича се западния склон на връх Ръжана и се достига **скалният феномен Обесеният камък (2.45 часа)**. Продължава се на юг, достига се разклона на черен път, който води надясно към хижа „Пионерска“. След 100 метра маркировката подминава горско стопанство, траверсира югозападния склон на връх Зекирица и слиза на **седловината Вада (4.10 часа)**. Тя е важно туристическо кръстовище – от тук маркираните пътеки водят за хижа „Ловна“ (на запад), хижа „Седемте езера“ (на северозапад), а на изток – за хижа „Вада“ (30 минути), туристически комплекс „Мальовица“ (1.30 часа) и хижа „Мальовица“ (2.10 часа). Това е алтернативен маршрут до хижа „Мальовица“ при прогноза за неблагоприятни метеорологични условия с цел избягване на опасности по високото алпийско било.

При прогноза за хубаво време се продължава по трасето на E4 в посока запад-югозапад и се слиза на **Бързанска поляна (4.15 часа)**, на недовършеното шосе от хижа „Пионерска“ до хижа „Вада“. Продължава се около 200 м по шосето в посока хижа „Пионерска“, след това пътеката се отклонява вляво и през иглолистна гора достига хижа **„Ловна“ (1670 м н.в., 40 места, тел. 0885 05 00 60) – 4.30 часа.**

За хижа „Рилски езера“ се тръгва в югозападна посока по стръмна пътека през гората, достига се малка заравненост – местността Войнишка барака. Тук се отклоняват пътеки за хижа „Скакавица“ и хижа „Пионерска“, а пътеката за хижа „Рилски езера“ рязко завива на югозапад, изкачва се през гората с много серпентини и излиза на малка заравненост, където се включва пряката пътека за хижа „Пионерска“.

По-нагоре гората отстъпва на оградена с клек поляна, от която започва стълбовата маркировка за хижа „Седемте езера“. С леко изкачване през клека се продължава край река Джерман и през няколко нейни притока

се достига разклон: вляво е маркираната пътека за хижа „Седемте езера“, а дясната, която трябва да се следва, изкачва къса стръмна и за 20 минути извежда пред хижа **„Рилски езера“ (2115 м н.в., 180 места, тел. 0886 50 94 09) – общо 6 часа** от с. Клисурса.

Хижа „Рилски езера“ – Сухия чал – Раздела – хижа „Мальовица“ – 6 часа

Класическият маршрут на E4 за хижа „Мальовица“ се насочва в западна посока към широкото било на Сухия чал. За 10-15 минути се достига билната маркировка (лятна и зимна), която свързва хижите „Скакавица“ и „Иван Вазов“. Продължава се в южна посока и след около 1 час пътеката се спуска до Третото езеро (Бъбрека), където излиза и основната пътека от хижа „Седемте езера“. От него в южна посока с няколко извивки по стръмния склон пътеката излиза край Второто езеро (Окото). От него на запад се отделя пряка пътека за хижа „Иван Вазов“ край Отовишки връх.

Изкачването продължава към най-горното циркусно стъпало, на което е разположено Първото езеро (Сълзата) – 1.30 часа от хижа „Рилски езера“. Между Второто и Първото езеро е разположен Езерният връх, от който се разкрива цялостна панорама към циркуса на Седемте езера, сред които се извисява красивият връх Хайдута (Харамията). Продължава се в югоизточна посока, плавно се набира височина и след 15 минути се достига заравненото било в **местността Раздела (1.45 часа)**. Това е важно туристическо кръстовище – на маркировъчен стълб са монтирани указателни стрелки за туристически обекти в няколко направления.

Трасето на E4 продължава в южна посока, подсича от запад Вазов връх (Дамга) и се спуска на **седловината** между него и Додов връх (2.10 часа). Тук излиза и лялната пътека от хижа „Иван Вазов“. За около 40 минути се изкачва Додов връх (2.50 часа). От тук на запад се отделя лялната пътека за Рилски манастир и хижа „Иван Вазов“. За около 40 минути се изкачва Додов връх (2.50 часа), от него пътеката се спуска по тясното било – на юг се вижда дълбоката долина на Рилска река и Рилският манастир, а на север – Урдиният циркус. Следва прекосяване на двата върха Мраморец. От седловината между тях се спуска маркирана пътека за Рилския манастир. След двата върха се достига тревната **заравненост в западното подножие на връх Мальовица (3.30 часа)**. От нея право на север може да се направи отклонение и за около 15 минути да се изкачи връх Мальовица – един от най-красивите и обзорни рилски върхове, който предлага изключителни панорами към самоковското поле, много рилски и пирински върхове и планини в Западна България.

От тревистата заравненост на главното било в подножието на връх Мальовица започва стръмно изкачване по скалисто било в източна посока по маркираната пътека.

След 30 минути се излиза на **премка между върховете Мальовица и Елени връх (4 часа)**. От нея следва продължително стръмно спускане по труден терен към Мальовишкия циркус край Еленските езера и се слиза на известната сред туристите **Втора тераса (5.15 часа)**, а след нея – **Първа тераса (5.45 часа)** и след 15 минути се достига хижа **„Мальовица“ (1960 м н.в., 70 места, тел. 0885 23 23 25) – общо 6 часа** от хижа „Рилски езера“.

Хижа „Мальовица“ – заслон „Кобилино бранище“ – хижа „Рибни езера“ – 7.15 часа

За хижа „Рибни езера“ се тръгва в източна посока, слиза се в долината на река Мальовица, а след нея през заравненост с честа смяна на посоката се изкачва **билото на рида Ръждавица (1.30 часа)**. От седловината на билото пътеката се спуска в Прекоречкия циркус и през каменист терен, редуващ се с тревисти пасаж, достига Страшното езеро, край което се намира **заслон „Страшното езеро“ (2.10 часа)**. Пътеката минава северно от езерото, подсича почти по хоризонтал северния склон на Попова капа, като на най-трудния пасаж е монтиран парапет от стоманено въже. Достига се билното понижение на **Поповокапския превал (2.40 часа)**, където се отделят пътеки за хижа „Мечит“ и ТК „Мальовица“. От превала се слиза на югоизток, директно към едно от **Поповокапските езера (3.10 часа)**, продължава се на изток през обширния циркус и през равно алпийско пасище се достига **заслон Кобилино бранище (4 часа)**. От заслона започва продължително изкачване на масива на Водния връх по западния му склон в южна посока до **седловината на билото, западно от връхната му кота (5.30 часа)**. Пътеката траверсира южния склон на върха и слиза в долината на **река Маринковица (6.15 часа)**. От долината на реката маршрутът изкачва северния, а след това и западния склон на връх Йосифица и достига хижа **„Рибни езера“ (2230 м н.в., 84 легла, тел. 0887 93 93 16) – 7.15 часа.**

Хижа „Рибни езера“ – хижа „Македония“ – 6 часа

За хижа „Македония“ се поема в югозападна посока край Горното Рибно езеро. По склона на Острешки рид се изкачва **седловината Мраморешки преслап (1.15 часа)**. Продължава се на югоизток по тясното било към връх Канарата. На запад (вдясно) под пътеката се вижда красивото Синьо езеро, а на североизток – Рибните езера. Движението се извършва почти през самото нацъпено било, скални блокове, стръмни склонове и сипеи – плочници, траверсира се скалния рид Зъбците и връх Канарата, като се излиза на **седловината между връх Канарата и Павел връх (2.10 часа)**. Движението по билото след Канарата, изкачването и траверстът на следващия Павел връх до **седловината в подножието на връх Черна поляна е сред най-трудните за преминаване туристически участъци в нашите планини**. По самото било се върви до северното подножие на Павел връх. Изкачването му става за 20 минути по билния ръб, осеян с каменни блокази, като в най-трудния участък е монтиран парапет от стоманено въже.

От върха се слиза на **седловината между него и връх Черна поляна (2.50 часа)**. Следва изкачване за 10 минути на връх Черна поляна (2716 м – първенецът на Средна Рила). От него за 15 минути се слиза в **северното подножие на връх Пъстри (Аладжа) слап (3.10 часа)**. Лялната пътека се насочва към върха, но без да достига връхната му кота, а след това с много серпентини слиза на седловината **Седлото (Кадин гроб) – 4 часа**. От седловината маршрутът продължава в Югозападна Рила и по широкото разлато било за около 50 минути излиза на **връх Голяма Пъстрица (Узуница) – 4.50 часа.**

От него в югозападна посока се траверсира западния склон на следващия Ангелов връх (2643 м – първенецът на Югозападна Рила) и след 20 минути се слиза на **седловината между него и Голям Мечи връх (5.10 часа)**. С леко изкачване към масива на Голям Мечи връх, къс траверс по югоизточния му склон и след продължително слизание по южния склон се достига хижа **„Македония“ (2160 м н.в., 50 места, тел. 0899 13 87 89 и 0898 56 49 77) – 6 часа.**

Хижа „Македония“ – хижа „Предел“ – 7 часа

За хижа „Предел“ пътеката се насочва на югоизток, изкачва **седловината между Малък Мечи връх и връх Герман (40 минути)**. Тук, на югоизток, се отделя маркираната пътека за хижа „Добърско“ и Разлог.

Лялната маркировка траверсира връх Герман и след още 25 минути слиза на **седловината Парангалишки преслап (1.50 часа)**. След нея пътеката продължава на югозапад, подсича връх Парангалица от юг и слиза на друга седловина в югоизточното подножие на връх Русалия, а след това и на **обширната заравненост Русалиите (2.55 часа)**.

Лялната пътека, заедно със зимната маркировка, продължава на югозапад, пресича равно и широко било и за 25 минути достига **седловина в северното подножие на връх Скачковец (3.20 часа)**. От нея вдясно (на запад) се отделя маркирана пътека за хижа „Чакалица“. Пътеката продължава на юг, спуска се

на седловина и след 15 минути достига до каменни грамади с причудливи форми, а след още 50 минути се достига седловина в северното подножие на **връх Капатник (4.45 часа)**. Ако се изкачи (15 минути) последният двухиляден на Рила – връх Капатник (2170 м), от него се разкрива изключителна панорама към голяма част от Пирин, многобройните ридове на Родопите и поречието на реките Места и Струма. От връх Капатник започва продължително и стръмно спускане. От тук до шосето Симитли – Разлог маршрутът трябва да се следи с повишено внимание, тъй като маркировката е неясна и недостатъчна (най-вече стълбовата). Пътеката на места е обрасла, а в отделни участъци се губи заради паднали дървета.

Постепенно се навлиза в **гора от бял бор (5 часа)** и след рязка смяна на посоката на запад се излиза на тесен горски път близо до **речно корито (5.30 часа)**. Пътеката следва основна посока югозапад, пресича камионен път, по-надолу следва неотлъчно долината на река Мразеница и достига сградите на **горско стопанство (6.40 часа)**. Продължава се по асфалтов път край бунгала и се излиза на основното шосе Симитли – Разлог. За хижа „Предел“ се продължава по шосето наляво, след по-малко от 200 метра се достига до разклона за хижата, обозначен с информационна табела, и след **около 600 м (10 минути)** по тесен асфалтов път в югозападна посока се стига до хижа **„Предел“ (1013 м н.в., 32 места, тел. 0887 54 97 04) – 7 часа.**

Йордан ЙОРДАНОВ

БОГАТСТВОТА НА МОМЧИЛГРАДСКИЯ КРАЙ

Скални ниши пор. Казан дере

Светилището на Орфей край село Татул

Скални ниши край с. Неофит Бозвелиево

Община Момчилград се намира в Източните Родопи, между реките Върбишка и Нановишка и яз. „Студен кладенец“. Заема площ 360 кв. км. в централната част на Кърджалийска област. Релефът е планински. В границите ѝ попада силно разчлененият Стръмни рид. Най-високи върхове са Стръмни рид (960 м), Здравец (Дамбалъ 910 м) и Черковище (871 м). От тях водят началото си много от притоците на реките Върбица и Крумовица. Климатът е умереноконтинентален до средиземноморски.

През територията на общината минава част от трансевропейския транспортен коридор № 9 Хелзинки – Димитровград – Александруполис. С огромно значение са и път III-509: Кърджали – Момчилград – Крумовград – Ивайловград, както и ГКПП Маказа – Нимфея (Гърция).

Община Момчилград притежава уникална природа и богата история – чудни водопади, скални проломи и феномени, комплекси с тракийски ниши и светилища, изоставени махали с невероятни къщи, богат и красив растителен, животински и воден свят. И всичко това е съчетано с автентичен родопски бит, местни занаяти, обичаи, традиции и гостоприемството на родопчани.

Момчилград е разположен в югоизточната част на Източни Родопи, покрай река Върбица. Той е географски център на Източните Родопи и естествен кръстопът към Кърджали, Кирково, Крумовград, Джебел и Златоград. Намира се на 13 км. от областния център Кърджали, 38 км. от ГКПП Маказа – Нимфея (Гърция) и на 268 км. от София. Населението е от смесен тип, в разбирателство съжителстват християни и мюсюлмани.

Забележителности:
Християнският храм „Св. цар Борис I Покръстител“ (1938 – 1939) се намира в центъра на града. До него през 1970 г. е изградена костница в памет на загиналите в Руско-турската война (1877 – 1878) и Балканските войни (1912 – 1913). Комплексът се допълва от паметника на ген. Никола Генов, наричан „Освободителят на Източните Родопи“. По време на Балканската война е командир на Кърджалийския отряд.

В града функционират две джамии. **Старата джамия** се намира близо до центъра на града. Построена е преди около 300 години и е действащ религиозен храм.

Паметникът на Момчил юнак се издига в началото на града. Легендарният български феодален владетел в Родопите

и Беломорска Тракия, живял през XIV в., бил прочут със забележителната си физика, самостоятелната си политика и воинските си качества.

В сградата на читалище „Нов живот“ са намират **Картинна галерия** и **Музейна сбирка**. Последната наброява над 500 експоната, които представят археологическото и етнографското богатство, както и минералното разнообразие на този край. Картинната галерия представя над 280 творби – живопис, скулптура и графика на местни творци и художници от страната. Картините на местните автори представят красотата и труда на родопската жена, старите родопски къщи и магическата Родопа планина.

Лесопарк „Момчил юнак“ е много посещавана местност над Момчилград, с прекрасни пейзажи, инфраструктура и условия за отдих и спорт. В него се намира параклисът „Свети Дух“, възстановен през 1996 г. с дарения на местни християни и мюсюлмани.

Забележителности в Община Момчилград

Светилището на Орфей край село Татул

На около 20 км източно от Момчилград в м. Асара край с. Татул има добре запазен култов комплекс, изсечен в монолитна скала. Той няма аналог сред праисторическите мегалитни паметници, регистрирани от археолозите в България и по света.

Светилището се състои от два саркофага, четириъгълно легло за главния олтар и триметров кладенец. По околните скали са издълбани съоръжения, неразделна част от комплекса: зидове, ниши, кладенци за дарове, множество предмети на древните култове.

Харман кая е скално изсечено светилище, разположено на ниско плато на около 2 км. източно от с. Долна Чобанка. В близост има две малки пещери. Ранните археологически струпвания на скални фрагменти се отнасят към къснонеолитната епоха. Из цялата площ се забелязват изсечени в скалите съоръжения – помещения, кръгли и трапецовидни ниши, гробници, щерни, концентрични кръгове, наподобяващи слънчев часовник, жертвеници, басейни, стъпала.

Скалните ниши край с. Неофит Бозвелиево са разположени на

скала вдясно от пътя за с. Лале. Издълбани са на достъпно място във варовик и са 11 на брой, разпределени на 2 нива. Такива скални ниши може да се видят още край селата Татул, Равен, Биволяне, Чайка, Чайка, Друмче, Обичник, Чуково и Чомаково. Част от тях са в съседство със скални гробници (при с. Равен, с. Биволяне и Момчилград) и светилища.

Ритуален камък Шарапана се намира край махала „Гузолар“ на с. Вряло и е изцяло запазен. Шарпаната се състои от два басейна, издълбани в скалите и разположени стъпаловидно, свързани чрез улей. Единият е с кръгла форма, другият под него – с елипсоидна. Предполага се, че шарпаните датират от 700-800 г. пр. Хр. и са се използвали за преработка на грозде във вино, което е свързано с култа към бог Дионисий и орфическите вярвания.

Големият и Малкият казан е наименование на комплекс от интересни скални образувания. До обекта може да се стигне по пътека, непосредствено преди първите къщи на махала Въз на с. Равен. Големият и Малкият казан се намират в местността Казан беог, върху левия бряг на р. Казан дере, и са високи над 30 м. В района има множество изсечени в скалите проходи, жертвеници, жлеbove, улеи, трапецовидни ниши и добре запазена гробница.

Средновековната крепост „Асара“ е изградена през XI-XII в. на височина в района на рудник „Звездел“, с. Ралица. Открояват се останките на две големи кули, в едната от които има следи от жилища и параклис. На по-късен етап двете кули са свързани с дървена крепостна стена чрез проход, изсечен в скалите. По време на археологически разкопки в параклиса е открита уникална икона от XI век, чиято основа е изработена от еленова кост, а върху нея са монтирани медальони с образи на светци, с обкови от злато и сребро и ажурни инкрустации.

Пещерата Утроба край с. Татул се намира близо до Светилището на Орфей. Използвана е като храм от древните още в каменно-медната епоха (4800 - 4000 година пр. Хр.). Пещерата е естествена, но меката скала е доформирана от човешка ръка, за да се постигне визуалната връзка с утробата. В древния храм се е почитала Великата богиня Майка – покровителка на плодородието, на жените майки

и на девичите, пазителка на култа към Слънцето и живия огън, на животните и лова. Великата богиня Майка самозачева и ражда сина си – Бог, виждан като Слънце и Огън. Този акт урежда космическото равновесие, природния цикъл и кръговрата живот – смърт. След него Великата богиня Майка започва периодично да се съединява със сина си – Слънцето два пъти годишно – при равноденствие. Тогава слънчевите лъчи проникват в Пещерата Утроба и стигат до основата ѝ, където е изсечен олтар. Пещерата Утроба край с. Татул е уникална, защото има три разклонения и съответно три олтара.

Текето Елмалъ баба е действащ религиозно-култов комплекс на алианите бекташи. Намира се в близост до с. Биволяне и Харман кая. Изграден е през втората половина на XIV в. и се състои от тюрбе, джамия, обреден дом и сгради. В Тюрбето има седем безименни гроба. В едната част са погребани шест мюсюлмански светци, като се предполага, че сред тях е бекташийският духовен водач Елмалъ баба, а в другата е гробът на почитаната майка Фатима. В миналото тук е функционирало голямо мюсюлманско училище с библиотека.

Етнографският музей на открито в махала Батковци се намира на 17 км. от Момчилград по пътя за Крумовград. Създаден е от местния родолюбец Хасан Садък и представя експонати от традиционния бит и култура на българите от XIX и началото на XX век. На същото място са издигнати знамената на 30 държави – 27 на държавите-членки на Европейския съюз и на Турция, Сърбия и Северна Македония.

Дивечовъден участък „Студен кладенец“

Заема площ от 5186 хектара сред изключително красив ландшафт в района, където река Нановишка се влива в яз. „Студен кладенец“. Обитава се от елени-лопатари, муфлони, диви свине, сърни, кози; зюбри и бизони (от 2013 г.); зайци, лисици, вълци, кеклици, яребици и др., а във водите живеят мряна, скобар, шаран, сом и др.

ДУ „Студен кладенец“ се занимава с ловен туризъм. В рамките на стопанството се намира скалният масив Юмрук кая, където гнездят белоглав, черен и египетски лешояд и скални орли, защитени в цяла Евро-

па. Убежище намират 219 вида птици, от които 59 са в Червената книга на България и 69 са защитени по „Натура 2000“. Стопанството разполага с малка хижа на брега на язовира и е предпочитано място за отдих, лов и риболов.

Резерват „Боровец“ (360 дка) се намира близо до село Равен в дълбок дол (Габъз дере). Вкаменените дървета се разкриват от двете страни на дерето по протежение на 200 метра. Тук има около двайсетина екземпляра с височина до 1 - 1.5 м и диаметър на ствола от 0.4 до 0.6 метра. Най-голямата вкаменелост е с диаметър около 4 метра и височина метър. Вкаменената гора заема площ около 75 акра и е изключително живописна. Предполага се, че дърветата са част от съществувала преди 30 милиона години гора на брега на море. При вулканично изригване високата температура овъглила дърветата, а през обгорените дънери преминала вода с кремъчно вещество. То запълило кухините и в резултат се получили каменните дървета.

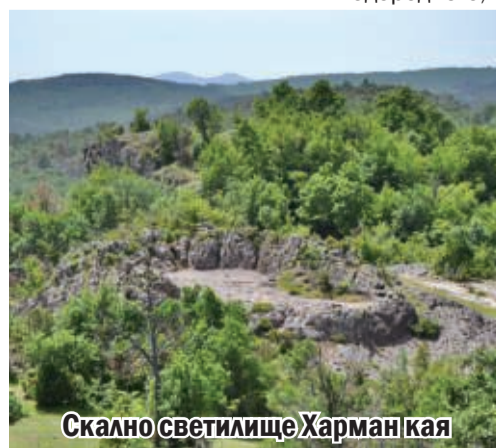
Защитен обект „Вкаменената гора“ се намира близо до село Равен в дълбок дол (Габъз дере). Вкаменените дървета се разкриват от двете страни на дерето по протежение на 200 метра. Тук има около двайсетина екземпляра с височина до 1 - 1.5 м и диаметър на ствола от 0.4 до 0.6 метра. Най-голямата вкаменелост е с диаметър около 4 метра и височина метър. Вкаменената гора заема площ около 75 акра и е изключително живописна. Предполага се, че дърветата са част от съществувала преди 30 милиона години гора на брега на море. При вулканично изригване високата температура овъглила дърветата, а през обгорените дънери преминала вода с кремъчно вещество. То запълило кухините и в резултат се получили каменните дървета.

Природен парк „Кедик чал“ се намира на входа на с. Равен по пътя от Момчилград. Представлява парк от 21 вековни дървета от видовете блягун и космат дъб, на възраст от 400 до 500 години. Там живеят и различни видове защитени птици, могат да се открият различни билки и редки растения. Това са останки от древна гора, описвана от хроникъорите като Великата Българска гора.

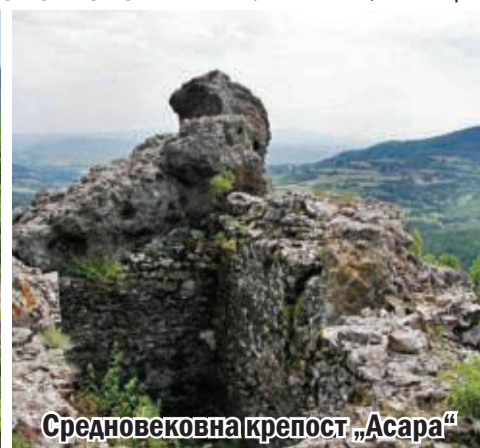
Местността Дамбалъ е планинско възвишение на около 10 км. североизточно от Момчилград. Там сред широколистна гора, по висок скален венец се стича изобилно вода. В подножието му е изградена чешма с няколко чучура. Според поверие в нощта на 5 срещу 6 май водата, бликаща от скалите, добива вълшебна сила и лекува заекване, парези, екземи и други. На лековития извор Дамбалъ идват родопчани и хора от цялата страна. Свещеният извор е леснодостъпен по нов асфалтов път, изграден по проект на Община Момчилград. Започва непосредствено в края на село Летовник, махала Рахиловци.

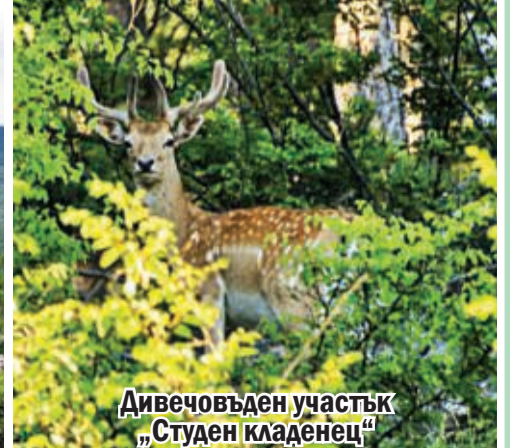
Ритуален камък Шарапана

Скално светилище Харман кая

Средновековна крепост „Асара“

Дивечовъден участък „Студен кладенец“

Стария мост, гр. Свиленград

Маршрут 1: гр. Свиленград – с. Щит – с. Пашово – с. Михалич (отбивка от пътя) – с. Сладун – с. Варник – с. Маточина

Селищата по маршрута са свързани с четвъртокласен шосеен път. Много от тях се намират в гранична зона, затова е необходимо да се носят лични документи за представяне пред гранична полиция.

Свиленград е разположен на двата бряга на р. Марица, между склоновете на Източни Родопи и Сакар планина. Отстои на 70 км. от Хасково, 300 км. от София, на 2 км. северно от българо-гръцката граница и на 14 км. северозападно от българо-турската граница.

Забележителности: Общински исторически музей – Свиленград; Църква „Св. Троица“ (1834 г.); Училище „Христо Попмарков“ (1847-1848 г.) – първото светско училище в града; Църква „Живописният източник“ (1850); Църква „Св. Димитър“ (1898); Църква „Св. Иван Рилски“; Мост над р. Марица (1529 г.) – предполага се, че мостът на Мустафа паша (Старият мост) е построен от архитекта Синан през 1529 г. Старата турска баня е елемент на някогашен цялостен комплекс от кервансарай, джамия, чаршия и хамам и стария мост над река Марица от началото на XVI в. След реставрация е преобразена в Арт галерия и от 2015 г. функционира като художествен отдел към Историческия музей. Паметник на Васил Левски; местност „Малките ливади“ край Свиленград, където по време на Балканската война е оборудвано първото в света военно летище. Там на 16 октомври 1912 г. авиаторите Продан Таракчиев и Радул Милков извършват и първия боен полет в световната история. Паметник на победителите на Одринската крепост. На 43 монтирани плочи от черен гранит със златни букви са изписани имената на загиналите 1986 български войници и офицери при обсадата и шурма на Одрин по време на Балканската война (5 октомври 1912 – 13 март 1913 г.). Паметник на летеца Христо Топракчиев – първият български военен пилот, загинал при бойни действия над Одринската крепост на 19 октомври 1912 г. по време на Балканската война. Защитена местност „Лозенски път“ с естествено находище на блатно кокиче – вид в Червената книга на България. Използва се като суровина за производство на лекарство против детски паралич.

От Свиленград се тръгва в посока североизток.

Крепост „Букелон“

Село Щит

Разположено е на 19 км. от Свиленград, до самата граница с Турция. След Освобождението от турско робство тук живеят гърцизирани българи (парапанковци). През 1923 г. там идват 237 семейства на тракийски българо-бежанци от Източна и Западна Тракия. През 1934 г. село Скутари е преименувано в Щит.

Забележителности: Хълм „Биргото“ с останки от късноантична и средновековна крепост Скутарион. Църква „Успение Богородично“ (1829 г.), в която се съхраняват икони от поругения храм в с. Чернодъб.

По маршрут 1 се минава през с. Пашово, продължава се по шосето за с. Маточина, като на 2 км. преди село Сладун се прави отбивка вляво за село Михалич.

Село Михалич

Намира се в южните склонове на Сакар, в източното подножие на вр. Орлов връх (Картал тепе), на 27 км. североизточно от Свиленград.

Забележителности: Скалната християнска църква „Св. Пантелеймон“ е паметник на културата с национално значение. Намира се на 700-800 м югоизточно от селото и е изсечена през X в. във варовикова скала в м. Айпандо. Тя е единствената в България с триконхална форма и купол. По стените са изсечени кръстове. В нея се слиза по изсечено в скалата стълбище. Отстрани са оформени ниши за поставяне на икони и дарове. В дъното на абсидата има олтар, изграден от плоски камъни. И днес древния храм се посещава по празници, извършват се ритуали и се оставят дарове. От скална пукнатина в църквата тече вода, която се смята за лековита. На храмовия празник „Св. Пантелеймон“ – 60-ия ден след Великден пред църквата на курбан се събират хора от близките села. Години наред срещу празника вярващите остават да нощуват в църквата за здраве, пият целебна вода и оставят монети. Църква „Успение Богородично“ (1857 г.).

Маршрут 1 продължава пеш до шосето за селата Сладун и Маточина.

Село Сладун

Намира се на 28 км. североизточно от Свиленград и на 5 км. от с. Михалич. Дължи името си на сладък дъб, който расте в горите наоколо. Населено е предимно от българо-бежанци от Източна Тракия.

Забележителности: Църква „Св. Троица“ (1936 г.); Останки от средновековна крепост; Лековито аязмо в м. Дългите камъни – на около 3 км. вдясно по пътя за селата Варник и Маточина, на р. Карабашка. В района има възможности за наблюдение на царски орли, чакали, лисици, зайци, гущери, змии, костенурки и др.

Село Варник

се намира на 35 км. от Свиленград и на 5 км. от с. Сладун, в дере на притока на р. Фишера. То е почти обезлюдено. След Балканската война е с българско население – бежанци от селата около град Одрин. Заселниците и до днес не са компенсирани за имотите и стадата, останали в Турция. Българската държава, с помощта на английския банкиер Шарон, урежда заем и така за тях се строят т. нар. шаронски къщи.

Забележителности: варовиково плато Курткая – блок от варовикови скали с подземни пещери. Легенди разказват за скрити там съкровища на хайдутите Кара Кольо и поп Мартин.

Село Маточина

Разположено е в най-южните склонове на Сакар, сред височинна местност, просечена от долините на реките Тунджа и Фишера. Намира се до телени ограждения до самата българо-турска граница. Отстои на 40 км. от Свиленград и на 2 км. от р. Тунджа. Носи името на лековитата билка, растяща по тези места.

Забележителности: Църква „Св. св. Константин и Елена“ (1935 г.); Паметна плоча на участници в Стрелозгорското въстание от с. Обручище, обесени в с. Маточина.

Късноантична и средновековна крепост „Букелон“. Върху плато в североизточната част на селото се издига внушителна 18-метрова, сравнително добре запазена кула от XI-XIV в. През IV в., когато районът е част от Византийската империя, крепостта е важно предмостие и гарнизонна отбрана в подстъпите към Адрианопол и Константинопол. През X в. твърдината е разрушена, а през XIII в. върху руините ѝ е построена нова крепост. Кастелът има два високи етажа с пунктове за наблюдение, параклис и арест. Начинът на градеж (редуване на тухлени и каменни пояси) и един монограм от вградени в зидарията тухли, състоящ се от кръст и буквите - М, Н, Л и К. над входната врата на кулата дават основание да бъде датирана от XIV в., времето на цар Михаил Шишман.

Букелон е най-добре запазената крепост от късното Средновековие в днешните български земи. Според научни хипотези крепостта край с. Маточина се идентифицира със споменатия в историческите извори град Букелон. Край него на 9 август 378 г. водените от пълководеца Фритигерн готски плчища разгромяват римските легиони и убиват император Валент. След тази загуба за Рим готите получават статут на федерати в западната римска империя.

Близко до крепостта на 14 април 1205 г. се развива голямата Одринска битка, в която армията на цар Калоян нанася унищожително поражение на рицарите от Четвъртия кръстоносен поход и пленява император Балдуин I Фландърски – водач на Латинската империя. През 1968 г. руините край с. Маточина са обявени за паметник на културата с национално значение.

Скалната църква (Ветата църква) от X в. се намира в скалистото възвишение Декили кая (Продупчен камък), на 2 км. югозападно от с. Маточина. Представлява правоъгълно помешение с дължина 14 м и ширина 3 м, в което се влиза през сводест коридор. Над входа личат издълбани форми с култово предназначение, вероятно от тракийско време. Вляво са изсечени стъпала към обширното плато над църквата, където личат следи от издълбани в камъка гробове. От платото се открива обширна панорама на юг, към долините на реките Тунджа и Фишера и град Одрин. В по-новата си история скалната църква е носила името „Св. Дух“ и е била действащ църковен храм на селата Маточина, Варник и Благунци (което вече не съществува).

Град Харманли

Разположен е на десния бряг на р. Марица, до мястото на вливане на притока ѝ Харманлийска река. Отстои на 33 км. източно от Хасково и на 255 км. югоизточно от София.

НЕПОЗНАТИ МАРШРУТИ

От тук минава международният път от Западна Европа за София и Истанбул. Харманли е гара на жп линията София-Истанбул и важен шосеен възел на пътища към Хасково, Свиленград, Тополовград, Симеоновград и Маджарово.

В околностите на града са намерени останки и артефакти от селища от меднокаменна епоха, късната бронзова и ранната желязна епоха и античността. От Средновековието са останки от крепост над града, както и керамични фрагменти от селище близо до м. Изворът на белоногата.

На днешното си място градът се появява около 1510 г., когато е построен кервансарай за подслон на пътниците от и за Цариград. Около него се изграждат селище и „харман“, който дал името на града.

Според исторически източници край Харманли се намира гробът на прилепския крал Вълкашин Мърнявчевич, баща на легендарния Крали Марко. В неравна битка с османските турци край село Черномен (днес с. Орменио в Гърция) през 1371 г. войските на братята Вълкашин и деспот Углеша са разбити и те загиват в боя. Градът преживява смутните кърджалийски времена, после в него прииждат много заселници, развиват се занаятите и търговията. През 1873 г. е пусната в експлоатация отсечка от баронхиршовата железница Истанбул-Белово, по-късно част от трасето на прословутия „Ориент експрес“.

Харманли е освободен от турско иго от отряда на руския генерал Александър Струков през януари 1878 г. Но след Берлинския конгрес остана в Източна Румелия и е върнат на българска територия след Съединението през 1885 г. Шести конен полк, създаден в града през 1906 г., и Девета пехотна дружина, формирана две години по-късно, се прославят с участието си в Балканските войни и Първата световна война.

Днес Община Харманли се характеризира с многоотраслова икономика. Преобладават преработващата промишленост, търговията и услугите, селското, горското и рибното стопанство. Друга част от икономиката са транспорт и съоръжения, складиране и пощи, търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети.

Забележителности: църква „Св. Атанасий“ (1835 г.); църква „Св. Иван Рилски“ (1938 г.) с олтар - образец на резбарското изкуство; Исторически музей с над 11 000 експоната; останки на Кервансарай (1510 г.); Гърбавият мост (Сводестият мост, 1585 г.) над коритото на р. Харманлийска.

Комплекс „Изворът на Белоногата“ с Герганина чешма. Намира се в източния край на Харманли, край шосето за Свиленград. До чешмата е поставена плоча с куплет от поемата „Изворът на белоногата“ на Петко Р. Славейков, както и статуя на белоногата Гергана. В легендата за построяването на старата чешма (1585 г.) е залегнал мотивът за вграждането на красивата българка Гергана.

Легендата разказва, че по време на османското робство по тези места живяла девойка с дивна хубост на име Гергана. На селската чешма я срещнал турски везир и се опитал да я склони да го последва в Истанбул и да стане кадъна в сараите му. Тя отказала и го убедила, че дори да отиде с него, не би могла да го обикне така, както обича родния си край, родителите и любимия Никола. Смаян от скромността, решителността и достойнството на българката, турчинът я оставил и наредил в памет на срещата на извора да се построи чешма. Но за зла участ при градежа дюлгерите вградили сянката на Гергана, девойката заболела и умряла.

Екопътека „Дефилето“ по поречието на река Харманлийска. В м. Дефилето, по р. Харманлийска може да се видят интересни природни феномени, включително малък водопад и останки от

Текето при с

средновековна крепост. Връх Трифона - красиво място с изглед към целия град. Долмен край с. Острие камък.

Маршрут 2:

гр. Харманли – с. Рогозиново – с. Доситеево – с. Българин – с. Овчарово – с. Богомил – с. Браница – с. Черепово – с. Изворово – с. Йерусалимово – гр. Любимец

Дължината на маршрут 2 е около 60 км., затова е препоръчително ползването на автомобил в комбинация с пешеходни преходи до забележителности, отдалечени от шосейните пътища. До селата Рогозиново и Доситеево може да се стигне по шосе, по горски или по черен път.

От град Харманли се пресича р. Марица и се поема към с. Българин в североизточна посока. По горски път може да се стигне до м. Бакаджика (262 м.н.в.), откъдето се открива панорама към долината на Марица, Сакар и Източните Родопи. Вдясно на пътя са селата Рогозиново и Доситеево, до които има асфалтов път. На 4 км. в южна посока, близо до магистрала „Марица“ е с. Рогозиново.

Село Рогозиново

Разположено е на 7 км. източно от Харманли, в западните поли на Сакар. То е благоустроено, с възможности за нощувки и хранене и условия за развитие на селски, еко и културен туризъм.

Забележителности: църква „Св. Георги“ (1848); местност Кутела - в миналото на 21 март там е изпълняван обичай за здраве. Скално образувание в местността с форма на каменен котел (с диаметър 2 м и дълбочина 1,5 м) се запълвало с вода, а хората се миели с нея. После я заобикаляли и минавали през Мушалото – тесен процеп в скалите, водещ към обратната страна на Кутела. Местност Големите камъни край селото с красиви природни форми. Местност Бакаджик над селото с обгледна панорама. В околностите са намерени каменни кръгове и древно селище с могилен некропол. На 6 км. югоизточно от с. Рогозиново се намира с. Доситеево.

Село Доситеево

Намира се на 13 км. югоизточно от Харманли. През 1894 г. е преименувано на името на митрополит Доситей Самоковски, който има голям принос в борбата

Скалната църква

ПЪТИ В САКАР ПЛАНИНА

ри с. Богомил

за независима българска църква. Митрополит Доситей Самоковски (1837-1907) със светско име Димитър Стойчев е роден в София през 1837 г.. Ученик е на самоковец Захари Круша и главен учител в софийското училище. В периода 1855-1862 г. учи в семинарията на Цариградската Вселенска патриаршия. След учредяването на Българската Екзархия той става първият неин ръкоположен епископ (5 май 1872 г.). Изборът му за самоковски архиепископ е през 1872 г. в дървената църква „Св. Стефан“ в Цариград и като такъв ръководи Самоковска епархия от 1872 до 1907 г. Член и секретар е на Светия Синод в София в тежки години (1875-1878) и негов председател от 1892 г. Председател е и на комисията по превода на Библията.

Миналото на с. Доситеево е създадо легенди за реално съществуващи хайдутини и войводи - Стратия, Станко, славният поп Мартин - сподвижник на Вълчан войвода.

Вълчан войвода и Станковия полуар

Една легенда разказва, че на Петровден на Чемерикова поляна (в м. Станков полуар, където е и пещера Общата Маара, в която седем войводи криели голяма част от съкровищата си) се събрали войводите Индже Стоян, Вълчан, Пенчо Гълъбов, Емин Хаскювлията, Христо Палисвещов, Чолак Неделчо, Спирт Димитър и поп Мартин. Те обединили четите си и дали тежък обет за вярност: да натрупат големи богатства, да наемат войска и да освободят България от османско робство. Главен воевода станал Вълчан, а дясна ръка му бил начетеният поп Мартин. Изпратили свои хора при руския цар да наемат войска, като му обещали по фес жълтици за войниците и двойно за началниците. Хайдутите завели пратениците на руския монарх във всичките си скривалища из цяла България, в т.ч. и в Общата Маара. Руснаците казали на царя, че хайдутите имат злато да платят за голяма войска, но точно тогава избухнала война и делото се провалило.

Забележителности: църквата „Св. Иван Рилски“ с надпис, че е построена през 1836 г. от майстор дядо Кузман. **Тракийско светилище в м. Семерчето.** Язовир „Доситеево“ с добри условия за риболов.

ква при с. Маточина

От Доситеево по маршрут 2 се прави връщане на шосето за Тополовград и след кратко изкачване с множество завои покрай р. Юренска се стига до с. Българин.

Село Българин

Намира се на 7 км. североизточно от Харманли, на пътя за Тополовград.

Забележителности: Църква „Св. Богородица“ (1877 г.) - иконите ѝ се съхраняват в с. Доситеево.

Освен с автомобил по шосето за Тополовград, следващата отсечка от маршрут 2 (Доситеево - Богомил) има пешеходен вариант. След с. Българин в североизточна посока пътят изкачва вр. Имрутеле (260 м), продължава на североизток и стига до кръстовището „Малката звезда“, където пътят за Тополовград пресича шосето от с. Шишманово за с. Коларово (кръстовище на стари римски търговски пътища). Изкачването пеш продължава към вр. Теке баир (429 м), където има останки от средновековна крепост и селище от Латинската епоха. От върха се открива гледка към долината на р. Марица, Източните Родопи и Сакар.

Село Богомил

е разположено в югозападните склонове на Сакар до асфалтовия път, който свързва Харманли с Тополовград. Отстои на 15 км. от Харманли и на 8 км. от с. Българин.

Забележителности: **Текето на Хазър баба (1541 г.)**. След Освобождението е превърнато в християнски храм. По стените още личат стенописи и кръстове. През 1959 г. то отново става теке, а църковните книги и утвар са прибрани от местни хора. **Височината Теке баир (Текелията)** с останки от стара крепост и предимско селище, както и живописни местности.

Село Овчарово

На три километра северозападно от с. Богомил, в подножието на височината Теке баир, е разположено с. Овчарово. То е на 20 км. по шосе от Харманли.

През селото минавал пътят на каракачанските стада. В знак на благодарност към овцете, които им помагат да оцелеят в трудни години, селото е наречено Овчарово.

Забележителности: **менхирът „Чучул камък“** до шосето в южния край на селото. Той е единственият по рода си запазен култов паметник от времето на траките в България, свързан с култови обреди. Представлява забита в земята каменна колона с височина 2,20 м и неправилна конусовидна форма. **Добре запазени останки от римски път Виа Диагоналис**, който минавал между селата Овчарово и Тянево. **Църква „Св. Димитър“ (1867 г.)** - строителството започнало през 1865 г. Нощем селяните строели, денем турците събаряли изграденото. Затова овчаровци излъгали, че строят училище, и така през 1867 г. църквата „Св. Димитър“ била готова. Старата църква и камбанарията (съградена 1926 г.) са реставрирани и обновени.

Село Браница

Намира се в югозападните склонове на Сакар, на 5 км. североизточно от с. Богомил и на 21 км. от Харманли.

Забележителности: **Долмен „Дядо Коджабашевата могила“** в м. Чифитка на 500 м. южно от селото.

След с. Браница маршрут 2 продължава с изкачване на близкия хълм, пресича се долината на р. Саларска (Голямата река), минава се покрай лозя, пресича се р. Лозянска и се стига в с. Черепово.

Село Черепово

Черепово е разположено в малка падина близо до главното било на Сакар, в местност с дъбови горички, ниви, лозя, живописни дерета и разхвърляни гранитни канари. Селището е само на 4 км. от пътен възел „Голямата звезда“.

През 1903 г. полският пазач Стоян Табака показва на учени около 28 долмена и кромлехи в местностите Чаушев кладенец, Нейчова кория и в самото село. До днес са запазени 18 долмена в местностите Берекет баир, Голям баир и един кромлех

в м. Моллова кория. В м. Голямите камъни, северно от селото, се намира пещерата Караколюва дупка, която според предание е била скривалище на Кара Кольо Омарчалията - байрактар на Индже войвода.

Черепово е родно място на хайдутини - потомци на стари родове от напуснатото село Карач, които създали Черепово - Маджарови, Базькови, Бозалькови, Вълви и Станеви. Разположено близо до тогавашната българо-турска граница, Черепово винаги е било с отворени врати за четниците на Михал Сидеров и бежанците.

Забележителности: **църква „Св. Неделя“ (1874) и стари селски къщи. Тракийска крепост от предимско време „Калето“** в м. Голямите камъни; **Долмени в местностите Берекет баир и Голям баир.**

Село Изворово

се намира на 5 км. от с. Черепово и на 8 км. от пътен възел „Голямата звезда“. Разположено е на 350-400 м. н. в. край долината на Голямата река. Известно е с много културно-исторически паметници, чист въздух и изкуствени микроязовири. Днес е запазен само долменът в м. Блага черква, югозападно от селото.

През 2007 г. м. Калето край Изворово се проучва от археологически екип, ръководен от доц. д-р Борис Борисов от Велико-търновския университет. В резултат на разкопките са разкрити част от стената, две кули и входната порта на **крепостта Кастра Рубра** (края на V в. или началото на VI в.) Градежът е от ломени камъни, слоени с хоросан, примесен с късчета тухли. В началото на VII в., по време на славяно-аварските нашествия, кастелът е опожарен. Скоро след това е възстановен и просъществувал до началото на IX в., когато е превзет от кан Крум по време на походите му срещу Византия.

В подножието на крепостта има **останки на римска пътна станция „Кафра Рубра“ и древния път Виа Диагоналис**. Римската пътна станция „Кафра Рубра“ се намира в м. Козлари, на 7 км. от село Изворово. Предметите от разкопките се съхраняват в Историческия музей в Харманли.

Забележителности: **останки от ранновизантийска крепост „Кафра Рубра“ (Червена крепост) в м. Калето; останки от римска пътна станция „Кафра Рубра“ и римски път Виа Диагоналис в м. Козлари; Долмен в м. Блага черква. Паметник на Добри Терпешев в центъра на селото.**

Маршрутът продължава в югозападна посока по шосе към с. Иерусалимово и гр. Любимец.

ВЕЛОМАРШРУТ „ПО БИЛОТО НА САКАР ПЛАНИНА“

с. Главан - пътен възел „Голямата звезда“ - вр. Калето - м. Мангъра - пътен възел „Малката звезда“ - вр. Вишеград - вр. Дервишка могила - вр. Голям Карабаш - с. Михалич. Дължина - около 50 км.

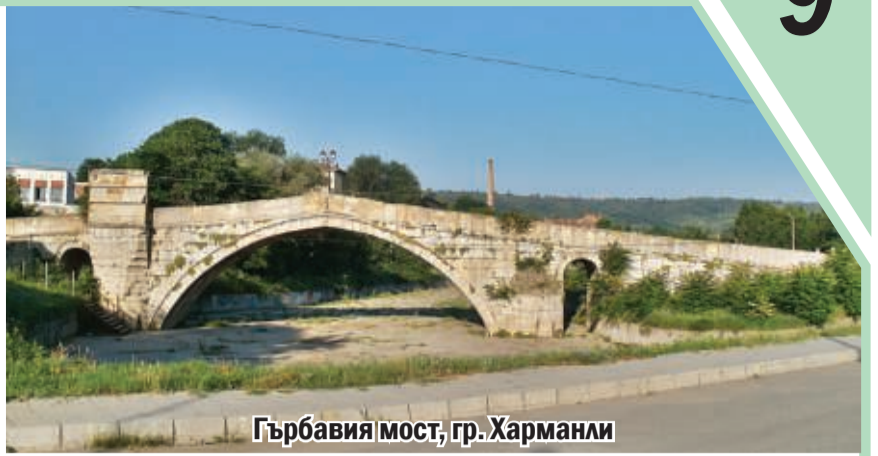
По цялото било на Сакар минава шосеен път, удобен за велосипедисти. Настоящият веломаршрут дава възможност да се видят природни феномени, останки от средновековна крепост, няколко тракийски долмени, да се наблюдават интересни растения, различни видове грабливи и пойни птици и др.

Изходен пункт на веломаршрута е село Главан, Община Гълъбово.

Село Главан

се намира се на 31 км. от гр. Гълъбово, на 8 км. от с. Мъдрец, на 12 км. от пътен възел „Голямата звезда“, 30 км. от Тополовград и 50 км. от Харманли.

В древни времена близо до селището минавал големият път Виа Диагоналис (Виа Милитарис), а за охраната му били построени две

Гърбавия мост, гр. Харманли

стражеви крепости, по-запазена от които е Градището. В околностите са открити останки от тракийския град Гласин (Главин), откъдето произлиза името на селото.

Главанци участват активно в българското националноосвободително движение. През 1870 г. в дома на рода Стоилови Васил Левски създава местен революционен комитет. На 27 октомври 1877 г. турците залавят 44 мъже, най-будните в село Главан. 41 от тях обесват до крайпътния хан (Араб-ходжовия хан) на входа за Свиленград. Трима успяват да избягат, но на 3 км. от селото, по пътя към Свиленград, турците посичат Новак Радев, съратник на В. Левски.

Забележителности: **крепост „Градището“** на около 2 км. южно от селото. В научната литература тя е известна като „Калето“ или „Градището“. Местното население я нарича и с името „Балзена“. **Църква „Св. Архангел Михаил“** от началото на 19 век. В нея са запазени стенописи и книги от около 1830-1840 година. **Паметник на загиналите главанци във войните 1912-13 и 1914-1918 г. Монументален паметник на обесените от турците жители на Главан през 1877 г.** Намира се в центъра на селото.

Веломаршрутът продължава в посока на кръстовището „Голямата звезда“. След стръмно изкачване към вр. Чуката (543 м), започва билната част на трасето. По лек наклон с изкачване се заобикалят върховете Могилиите (629 м) Бъчвата (640 м). Следва спускане до пътя възел „Голямата звезда“ (557 м), където се събират пътищата за Тополовград - 18 км., Харманли - 38 км., Свиленград - 32 км., Любимец - 22 км. и с. Главан - 12 км.

Поема се наляво в посока за Тополовград и при най-високата част на шосето се прави отбивка в източна посока по пътя, който минава по цялото било на Сакар. По желание може да се направи отбивка до близкото село Българска поляна.

Билният път е изграден през 1938 г. и на места е с добре запазена макадамова настилка. Вие се сред гора от дъбове, липи и габъри.

Масивът на вр. Вишеград, поглед от Писания камък

Крепост „Кафра Рубра“

На около 5 км. от началото на маршрута, край пътя са останките от античната и средновековна крепост „Калето“, до която има заслон. По пътя, близо до вр. Калето, има извор с хубава вода. След километър по трасето се отделят горски пътища за близките села Костур и Дрипчево. След още три километра се стига до м. Мангър тепе, където се намират два долмена. Първият, който е двукамерен, голям и добре запазен, бе проучен от екипа на археолога Даниела Агре през 2010 г. На триста метра източно от него има друг двукамерен долмен, но в лошо състояние. След около 4 км. се достига кръстовището „Малката звезда“. Разстоянието от пътен възел „Голямата звезда“ до „Малката звезда“ е около 12 км. От там маршрутът продължава на югоизток, към **първенеца на Сакар - Вишеград (856 м)**. Скоро се излиза на обширни поляни под върха.

Достъпът до първенеца Вишеград е ограничен, защото там има поделение на Българската армия. Има и останки от тракийска гробница и голяма крепост. (съществува възможност да поискате разрешение да ви пропуснат през поделението).

Горски пътища заобикалят първенеца от северната и от югозападната му страна и излизат на шосето за селата Дервишка могила и Планиново. Други горски пътеки водят към селата Костур и Лисово.

Веломаршрутът продължава на юг към с. Дервишка могила. От там, пак в южна посока, след около 2 км. по пътя за Свиленград, се намира Станева чешма, прочута с хубавата си вода. След още 2 км. се стига до пътя от с. Студена за Свиленград. Покрай бадемове насаждения се тръгва на изток, към с. Студена, и след около 500 м. се стига до горски път по билото на рида Карабаш през бадемове градини. От него се откриват гледки към ниските подножия на Южен Сакар. След около 7 км. е крайната точка на маршрута - село Михалич. От него може да се отиде до: Свиленград - 28 км., с. Сладун - 5 км. и с. Маточина - 15 км.

За повече информация: **Пътеводител Сакар, Тангра Тан Нак**

ИСТОРИЯТА НА ДВЕ СНИМКИ И ИСТИНАТА ЗА ПЪРВОТО ИЗКАЧВАНЕ НА ПИК ЛЕНИН

Посвещавам този материал на петимата ми приятели, с които 30 дни заедно крачихме по склоновете на пик Ленин – проф. Георги Атанасов, Енчо Петков, Аврам Аврамов, Ангел Петров и Евгени Христов, които няма да прочетат този текст. Светла Ви памет, приятели!

Необходимо пояснение

Връх Ленин (днес Авицена), или както и да се е казал в изминалите години, играе много важна роля в развитието на българския високопланински алпинизъм. Не само защото той става първият „български“ седемхилядник, но и защото вече са го изкачили над 220 български алпинисти. А и занапред той ще бъде първото стъпало на родни алпинисти към седемхилядните и осемхилядните върхове. Затова трябва да знаем всичко вярно за неговата история. Ето го и него.

Първото научно изследване на Памир се отнася към 1871 г., когато големият руски изследовател А.П. Федченко открива Заалайския хребет и неговия най-висок връх. Тогава височината на новооткрития връх е измерена на 25 000 фута или 7600 метра. Тъй като за осъществяването на тази експедиция неочаквано помощ оказва П.К. Кауфман, тогавашен генерал-губернатор на Туркестан, връхът е наречен на неговото име – **Кауфман**. Дълго време след това други изследвания в района не са правени. Едва през 1903 – 1904 г. младият руски поручик Н. Корженевски провежда мащабни изследвания, при които уточнява точната височина на върха – 7134 м, запазена и до днес. Това става на **25 юли 1904 г.**, от която дата е и първата скица на върха, направена лично от Н. Корженевски (виж скицата).

Следва продължително затишие и едва през 1928 г. в района се провежда нова мащабна съветска експедиция, в която участват и трима от най-изявените немски алпинисти. Тази експедиция не прави опити за изкачване на върха. Когато съветските участници напускат района и се прибират, тримата германци остават и на **25 септември 1928 г.** изкачват върха, който все още носи името Кауфман. Веднага след завършването на експедицията и прибирането ѝ в Москва, със специален декрет връхът е преименуван на **Владимир Илич Ленин**. Вписан е в регистрите под името **пик Ленин** и носи това име до разпадането на Съветския съюз през 1989 г. Същата година е върнато старото име **Кауфман**.

Това обаче не се харесва на новите управляващи и през 1991 г. на върха е дадено ново име – **Независимост**. Но в това име има политическа привкусница и през 1998 г. връхът се сдобива с ново име – **Авицена** – древен персийски лекар. То навярно ще си остане и занапред.

Тъй като настоящият материал се отнася най-вече за времето, когато връхът се е именувал Ленин, навсякъде използвам това име, без да вписвам и заграждам в кавички едно или друго от споменатите по-горе имена. Редно би било обаче всички публикации след 1998 г. да се изписват с новото име **Авицена**.

Двете снимки, които представям на читателите, са направени през есента на 1928 г., т.е. те са отпреди 98 години. Станаха мое притежание през 1967 г., когато заедно с още петима българи осъществихме първото българско изкачване на връх, извисил се над 7-те хиляди метра – пик Ленин (7134 м). Пазя ги в

Снимка 1

архива си цели 59 години. Не ги показвах, защото до неотдавна не биваше да се коментират. Въпреки това ги запазах, защото считам, че все някога историята ще отсъди своето законно право. А истината, която те палят, е много важна за световния, за съветския (руския) и за българския алпинизъм.

Ето и самата история. Когато в началото на юли 1967 г. пристигнахме на Лукова поляна – базовия лагер в подножието на пик Ленин, един младеж дойде пред нашите палатки с купчинка снимки. Представи се учтиво и каза, че това са много важни снимки, чиято история ще научат всички участници до края на международния лагер и ще оценят тяхната историческа правда. През 1967 г. се навършваха 50 години от т. нар. Велика октомврийска социалистическа революция (ВОСР). По този повод съветските алпинисти бяха организирали международна алпиниада. Нейната основна задача бе да се направи опит за най-масово изкачване на върха, който носи името на башката на революцията В. И. Ленин. Към основните участници – по 15 от най-добрите Съюзни републики, по 10 представители на Доброволните спортни организации (ДСО) на СССР, бяха поканени и по 6 алпинисти от братските социалистически страни и по 4 алпинисти от братските компартии от капиталистически страни.

Младежът, който ни раздаде снимките, се казваше Волфганг и беше от Германия, тогава Федерална република Германия (ФРГ). Наред с изкачването на върха той и тримата му съотборници имаха за задача да докажат на дело, че е възможно връхът, в чието подножие сме, да е бил изкачен още през 1928 г., а не през 1934 г., както твърдяха съветските историци. Ние от братските страни вярвахме само на това, което се представяше в нашите медии, не и в западните.

Пик Ленин скица 1928 г.

Снимка 2

Впрочем, по онова време малцина имаха достъп до западната преса.

Каква е била истината? През лятото на 1928 г. съветските алпинисти и научни работници провеждат мащабна експедиция, заедно с трима алпинисти от Германия. Целта е основно изследване на Заалайския хребет с най-висок връх Кауфман (името на генерал-губернатор на Туркестан) – 7134 м. Експедицията работи на южната страна на главния връх, или на ледника Саук Даря. В края на септември съветските участници се прибират в Москва и Душанбе. В района за няколко дни остават тримата участници от Немския алпийски клуб, които имат намерение да направят опит за първото изкачване на върха, чието име след края на експедицията ще бъде сменено от **Кауфман** на **Ленин**.

В последните дни на септември времето е било благосклонно и в 15.30 ч. на 25-ти септември 1928 г. тримата много известни немски алпинисти – Олген Алвайн, Ервин Шнайдер и Карл Вин стъпват на връхната точка на пик Ленин – 7134 м. Знаят, че дотогава той не е бил изкачван. Успехът на тримата немски алпинисти е много голям, защото по онова време той е четвъртият по ред изкачен седемхилядник и най-високият от изкачените преди това три върха. Първият от тях е **Трисул** (7120 м, 1907 г.). Три години по-късно е изкачен **Пауунгри** (7127 м, 1910 г.). Прибавени са още 7 метра към поставения световен рекорд. След още три години се предава и вр. **Кун** (7086 м, 1913 г.). Четвърти по ред е вр. **Кауфман** (25 септември 1928 г.), който само със седем метра повежда във височинната световна класация. Тук е редно да спомена, че още на 14 януари 1897 г. швейцарският планински водач Матиас Цурбриген бе изкачил първенца на Южна Америка – **Аконкагуа** и това бе обявено за

първо изкачване на връх над 7-те хиляди метра. Година по-късно обаче се оказа, че височината на Аконкагуа не е 7035 м, а 6962 метра и митът за Аконкагуа бе развенчан. А успехът на вр. Кауфман е огромен. Световният авторитет на тримата е безспорен и не се нуждае от допълнителни доказателства, защото за тогавашните планинари и най-вече алпинисти, каквито са тримата немци, подобни волности са недопустими, а световните историци го приемат това като безспорен факт.

Съветските алпинисти не признават това постижение, защото немските алпинисти не са оставили никакви следи на върха. Другият им мотив е времето за изкачване от превала Криленко до върха. Съветските алпинисти признават за официално първо изкачване на пик Ленин това на тримата съветски алпинисти Късаян Чернуха, Виталий Абаляков и Иван Лукин, осъществено на 8 септември 1934 г. За документирането му тримата изнасят и поставят на върха бронзов бюст на В. И. Ленин. Във всички възможни съветски информационни средства, в това число и в тези на страните членки на Варшавския договор, се афишира само съветското изкачване.

През 1957 г. най-известният узбекски алпинист Б.А. Елчибеков намира на пик Ленин рамки от счупени очила, каквито са имали само немските алпинисти по време на съвместната експедиция. Този факт се подминава с мълчание. Дори Елчибеков е „посветван“ да не говори по този въпрос. Както споменах в началото, целта на немските алпинисти е била да докажат, че посоченото от тях време от

превал Криленко до

пик Ленин е напълно достатъчно за достигане на върха.

По време на между-

народната алпиниа-

да през 1967 г. в

присъствието на повече от 300-те участници стана ясно, че Волфганг и тримата му приятели са преминали по същия маршрут на своите сънародници, дори за по-кратко време от посоченото през 1928 г. Предвид това и историята с намерените рамки от немски очила федерацията по алпинизъм на съветските алпинисти **там и веднага призна за първо изкачването на Олген Алвайн, Ервин Шнайдер и Карл Вин, осъществено на 25 септември 1928 г.** Тя вписа имената на тримата немски алпинисти под номера 1, 2 и 3 в предългия списък

на алпинисти, изкачили най-титулувания връх на територията на бившия Съветски съюз. Така на официалната вечеря при закриването на алпиниадата, наред с връчването на сребърни медали с лика на В.И. Ленин на всички алпинисти, изкачили върха, федерацията по алпинизъм на СССР съобщи своето окончателно решение и посмъртно удостои тримата немски алпинисти **Алвайн, Шнайдер и Вин със сребърни медали**. Така след 39-годишна заблуда истината възтържествува. Въпреки това още 22 години у нас тя трябваше да се пази в тайна. Вече спокойно може да се каже, че истинското първо изкачване на върха с многото сменени имена – **Кауфман, Ленин**, отново **Кауфман, Независимост** и накрая **Авицена, е осъществено на 25 септември 1928 г.**

На същото тържество подобни медали получиха и шест български алпинисти, както следва: Аврам Аврамов (№ 567), Георги Атанасов (№ 568), Сандю Бешев (№ 569), Ангел Петров (№ 570), Енчо Петков (№ 571) и Евгени Христов (№ 572). Подреждането е по реда на фамилията им имена. Пиша тези редове, защото този въпрос живо интересуваше петимата ми другари (вече покойници), с които заедно крачихме по склоновете на пик Ленин. Те биха искали да се знае историческата истина – кой, кога и при какви обстоятелства е изкачил пик Ленин. Върха, чрез който ние шестимата вписахме не само нашите имена, но и това на България в семейството на „седемхилядниците“.

доц. Сандю БЕШЕВ

(б. а.) Имената на алпинистите от двете снимки не са посочени. Но тъй като Карл Вин е имал по-голям интерес към фотографията, би трябвало да се приеме, че именно той е фотографирал Айвин и Шнайдер.

50 г. ВОСР

ЕДИН ПРЕКРАСЕН ДЕН СРЕД ПРИРОДАТА

В края на януари т.г. група туристи-ветерани от ТД „Кабиле“ - Ямбол се събрахме на сборен пункт бензиностанция „Шел“ и потеглихме по предварително набелязания маршрут до тракийско скално светилище „Зайчи връх“. Преминахме край ж.п. гара Ямбол, кв. „Кючук махала“ и военно поделение „Кабиле“ се отправихме към близкото село Кабиле. Преминахме през селото и се насочихме към археологически резерват „Тракийски античен град Кабиле“, който се намира на 17 км. от град Ямбол. Там разгледахме богатата музейна сбирка и колоната потегли към близкия Зайчи връх с тракийско скално светилище.

Зайчи връх е и името на възвишение в най-източната точка на Сърнена Средна гора. От него се открива прекрасна гледка към Стара планина и обширните полета на Ямболска и Сливенска област. Стояхме известно време на върха, където направихме снимки и пяхме песни. След това се спуснахме по стръмна пътека към близката беседка, където направихме туристически обяд и малка почивка. Към 15 часа потеглихме към родния Ямбол.

Това бе един прекрасен ден сред природата, изпълнен с много емоции и въздания от преживяното. Преди да се разделим, направихме кратък разбор и план за следващата седмица. Уморени, но удовлетворени от днешния ден, се отправихме към домовете си.

Желязко АТАНАСОВ - турист ветеран от ТД „Кабиле“ - Ямбол

ГОЛЯМОТО ЗАРЕЗАНСКО ХОДЕНЕ

Планинари от ТД „Орлово гнездо“ – Казанлък участвахме в традиционния Зарезански поход от с. Горно Изворово до Казанлък, през масива на връх Простор. С автобус се придвижихме до центъра на Горно Изворово. Минахме по черен път през Стефановия водолей (чешма) и заслона до него, после по вододела между река Асащица и Горноизворовска река, източно от разрушени овчарници и през ниви влязохме в гората и се качихме на билния път, идващ от Асащица. По противоположна просека изкачихме хребета Каракос (отклонение от Старопланинския връх Попък, с основно западно направление, на север от пътя Казанлък-Мъглиж).

На обгорелия от последния летен пожар през 2025 г. най-висок връх на прехода – Простор (612 м н.в.) направихме малка почивка с подавки за Задушница. Слязохме на разграбения Черганския ловен заслон. На север, по очистен път, се спуснахме до Горноизворовска река. Прескочихме я на тясно място и по калния път, след няколко разклона, намерихме жълтата маркировка, която идва от Мъглиж. След акациев гъсталак започнахме да търсим брод на десния приток на Черна река, идваща от Ясова поляна и Долно Изворово. До пътен кръстопът над Медоносковия пчелин намерихме място, широко 3 м и дълбоко 20 см. Прегазихме боси. По-нататък

минахме край Тишево лозе и вр. Чер Камък, през поляни южно от овощна градина и Бял Камък. Излязохме на стрелбището и по кални пътища, покрай наблюдателна сграда се качихме на Татарска могила (504 м н.в.). От там Стойно Стойнов ни поведе на югозапад. През поляна и по пътечки стигнахме до лозето на Валентин Узунов. Там в разгара си бе 46-ият „Ехо Зарезански“ празник с 45 участника. Александър Косев и Тихомир Кавръков зарязаха лозето. Под ръководството на Атанас Георгиев се проведе конкурс между 24 вида вина (бели, розе, червени и пелинови).

24-километровият поход в тазгодишния слънчев 14 февруари завърши с приятно четиридесетминутно слизане през Тюлбенските лозя до Казанлък.

Христо АНГЕЛОВ

СКИ ВАКАНЦИЯ В ТРОЯНСКИЯ БАЛКАН

За 14-ти пореден път от 29 януари до 2 февруари ТД „Стратеш“ – Ловеч проведе ски – лагер за ученици в курортен комплекс „Беклемето“, Стара планина. Интересът към него бе голям, но поради ограничения брой легла не успяхме да приемем всички желаещи. Базата ни беше в гостоприемния топъл хотел „Ловен дом – Беклемето“, близо до пистите. До края на лагера имахме късмет да караме по естествени, добре обработени писти.

Подготовката на начинаещите се водеше интензивно, компетентно и с индивидуален подход към всеки скиор от Светослав Генков - председател на ТД „Стратеш“ и на отряда на ПСС в Ловеч. Групата на напредналите скиори усъвършенства уменията си под интелигентното и изпълнено със спортен дух ръководство на Габриела Станкова.

Занятията на пистите се водеха по пет часа дневно. Започваха в 9 часа с утринна гимнастика, независимо от метеорологичните условия. Около 10 часа се раздаваха шоколади „Тоблерон“ и вафли „Боровец“. Обедната почивка беше в хотел „Ловен дом“ с топъл обяд. Занятията продължаваха следобед до края на работното време на велековете.

В топлинечери край камината се провеждаха кратки лекции за понятия, свързани със ски спорта, зимните курорти и опасностите в

планината, разбор на деня, дискотека, настолни игри.

Телефоните се ползваха само за три часа вечер. Живото обшуване, красивата зимна планина, подкрепата в трудните упражнения, добрият дневен режим с топла храна, пресни плодове и планински чай, щедро предоставяни от домакинята Райна, създадоха прекрасна ски ваканция.

Само за няколко дни стъпилите за пръв път на ски се спускаха уверено по писта „Сима“. След изпит – викторина лагерниците получиха дипломи за индивидуално постигнато ниво на умения в карането на ски, както и малки брандирани подаръци от ТД „Стратеш“. И този път зимният лагер се осъществи с частична финансова подкрепа от Община Ловеч.

д-р Дарина ПЕТРОВА,
член на УС на ТД „Стратеш“ - Ловеч

ТУРИСТ ВЕТЕРАН РЪКОВОДИ КУКЕРИТЕ В ШИРОКА ЛЪКА

Туристическо дружество „Перелик“ - Широка лъка и местното читалище „Екзарх Стефан“ честваха 90-годишния юбилей на ветерана на БТС Стоил Калфов. Миналото лято, по повод 90 години от основаването на ТД „Перелик“ (1935 г.) от широколъчанина Екзарх Стефан, жизненият родопчанин вървя пеша до хижа „Перелик“ (2000 м н.в.) в Родопите, където получи заслужено отличие от УС на БТС – медал „Алеко Константинов“. Тази зима читалищният деятел Бай Стоил е в разгара на тренировките на местните кукери, които ръководи неизменно вече 70 години. За традиционния кукерски празник „Песпонеделник“ (тази година е на 1-ви март) е особено грижовен за новото попълнение с деца.

Първа грижа на образцовия деятел на БТС бе още при първата пенсия в евро да отдели две евромонети с паметни български символи за членския внос в БТС. За предстоящото честване на 90 години от построяването на хижа „Перелик“ (1936 г.) му стига наградата да повърви отново пеша до хижата за празника.

Илия ЧЕРНЕВ – председател на ТД „Перелик“

ТД „ОСОГОВО“ С ДОБРА РАВНОСМЕТКА ЗА 2025 ГОДИНА

Успешна и много силна бе 2025 г. за ТД „Осогово“ – Кюстендил. В изпълнение на амбициозния календарен план на дружеството кюстендилските туристи посетиха многобройни обекти в страната, Сърбия, РС Македония и Италия.

Четириднешното приключение със съдействието на „Крушево тур“ бе обзорна обиколка на Източна Сърбия и Национален парк „Джердап“, включен в списъка на ЮНЕСКО през 2019 година. Джердапското дефиле е най-дългото в Европа с обща дължина около 100 км. Национален парк „Джердап“ е богат с редки видове на флората и фауната, а богатството от културни забележителности прави ждрелото най-големия европейски археологически музей в природата. През 2025 г. посетихме Пулия, един от най-колоритните археологически региони в Италия. Култура, природа, традиции, забележителности и история... Планинският преход в Национален парк „Мургия Матерана“ бе удоволствието да попаднеш сред дерета, пещери,

скални църкви.. Посетихме Алберобело – царството на трулите. Символът на Пулия!

Впечатляващи бяха поредните екскурзии с приятели и водачи от Скопие и Крива паланка до връх Калин камен, Станешки водопад, планината Водно и каньона Матка.

Екскурзионното летуване е най-добрият начин за почивка в планината. Ходили сме многократно в Родопите за по няколко дни. Този край ни привлича завинаги с пленяващата си красота и богата история.

В екскурзионното летуване в Рила всяка година се включват все повече деца. То започна от Боровец, мина през хижите „Чакър войвода“, „Заврачица“ и „Грънчар“, после през връх Мусала, връх Людмил Янков, Ястребец и пак Боровец.

Всяка планина те учи на нещо. От Милевска, Конявска, Понор, Витоша, Верила не е нужно да ти натежат краката. На тръгване от Пирин (изкачване на Вихрен) вече знаеш, че опасността е възможна на всяка крачка. Маршрутите до Мусала, Мальовица, Камилата и Ботев са трудни, но най-хубавите гледки идват след най-тежките преходи.

През есента туристите ветерани и представители на туристически хор „Осоговско ехо“ се насладиха на забележителностите на Брацигово, а малко по-късно и на с. Байлово, родно място на видния български писател Елин Пелин.

И тази година заедно с приятели туристи от РС Македония, Сърбия и България изкачихме Руен в Осогово, Черни връх във Витоша и 106-а пирамида при с. Жеравино.

През юни клубът ни по воден туризъм „Струма 2012“ бе домакин на воден поход по река Струма, в който участваха клубове от цялата страна.

Спортният клуб по ориентиране участва в състезания за 11 национални и републикански купи и Държавни първенства по ски- и лятно ориентиране. 130 състезатели от 21 клуба от страната стартираха в състезанието „Кюстендилска пролет 2025“.

Миналата година велосипедистите ни от вело клуб „Вело спорт“, заедно с колегите им от дупнишкото дружество „Рилски езера“ минаха по маршрут „Обиколка на Славянка“, в който се включиха 22 участника. Първата част от маршрута (с. Петрово, Голешево, Парилски проход, с. Илинден) с обща дължина 65 км. те преодоляха за 7 часа. Втората част на маршрута бе в южните подножия на Славянка в Гърция. Общо за един ден те преминаха 95 км. за около 9 часа.

Много участници се включиха в състезателното изкачване „Осогово Рън“ от Кюстендил до връх Руен. Туристите участваха доброволно в почистване на планината, маркиране и залесяване.

Усилията ни през 2026 г. година ще бъдат насочени към привличане на повече млади хора в дружеството. На всички любители на планината пожелаваме здраве, благодатна и щастлива година.

Силвия МИХОВА – секретар
ТД „Осогово“ - Кюстендил

ВОДОПАДИ В РИЛА

Наистина може да наречем Рила не само Високата, но и Водната планина. Не само защото от нея водят началото си три от най-големите български реки – Марица, Искър и Места, а и защото крие в гънките си повече от 140 езера. За тях е писано много. Но знаем ли повече за водопадите й? По-скоро не, тъй като трудно отговаряме дори на такива прости въпроси, като колко на брой са те, къде се намират и каква е височината им. Но не е ли и твърде бедна информацията по темата, за да ни представи пълна картина на едни от най-вълшебните места в планината?

Преди повече от век народният поет Иван Вазов възпя в стиховете си и направи популярен **Костенецкия (Костенския) водопад**. Десетина години след това, откриването на първата хижа в България през 1922 година – „Скакавица“, направи достъпен за туризъм друг рилски водопад – Скакавишкия. Дълги години след това тези природни феномени оставаха встрани от туристическите маршрути. С откриването на екопътеката край Овчарци (съседно на Сапарева баня) през 2003 г. все по-често се говори за водопада, който се намира над селото. Едни го наричат по неговото име – Овчарченски, други – по името на реката Горица. Така, един по един, през годините ставаха известни водопадите на Рила. Слава Богу, и днес планината крие такива, които остават все още малко известни.

Тези природни феномени са сред най-привлекателните места в планините. Трудно може да кажем дали ни привличат с красотата на мястото, където се намират. Или защото, ако постоим край тях, се чувстваме бодри и освежени, преизпълнени с енергия и сила? Падащата отвисоко вода, шумът ѝ, свежият въздух наоколо, природният декор с неговите форми, правят тези места наистина магнетични за човека.

Като релеф северните склонове на Рила са по-стръмни. Затова от тая страна на планината има повече водопади и като правило те са по-високи. Едни от тях се намират в ниската част на планината. Така реките, на които те са разположени, обхващат водите на повече притоци, а не само на ония, които са от високата част. Тоест, като правило те имат доста по-обширен водосборен район, затова са по-пънководни, с по-висок дебит. И затова водопадите им могат да се наблюдават и да ни носят наслада по-дълго време – понякога цялогодишно. Такива са например тези на река

Горица и Бистришкият водопад. Други, които са разположени в по-високата част на планината, през лятото, когато топенето на снеговете приключи, поради по-малкия си водосборен район и воден дебит могат дори да пресъхнат. Подобен пример за това е Мала Скакавица.

Географите не знаят точния брой на водопадите в Рила. В специализираната литература срещаме различни данни и за височината им. Дали се дължи на това, че продължаваме да се позоваваме на остарели първоизточници. Според последните замервания от август 2025 г. на специалисти от катедра „Геодезия и геоинформатика“ – УАСГ **Овчарченския водопад** е висок 40,1 м, а най-високият водопад в Рила – **Скакавишкия** – 91,1 м (б. р.).

Отгледна точка на етимологията думата водопад е по-нова. Според някои изследователи тя навлиза в нашия език от руския, според други си е чисто нашенска. Тя идва да обобщи използваните в различните краища на България диалектни думи, давани на водопадите в миналото. Макар че тези имена много образно и точно разкриват някои от изявените им характеристики.

Със „скоковете на водата“ е свързан още един, не много известен водопад в Рила – Штрокалото край село Добърско. Името му е получено от едно от значенията на прилагателното „штрокав“ – превеждано понякога като „скоклив“. В миналото местните хора го наричали с умалителното „Шроко“ – най-вероятно със значение „скокливко“. Местността около водопада също носи името Скок. Така че местните хора понякога наричали водопада Шрокалото, друг път Штроко, а се случвало да му казват и простиичко Скоко. Има още една местност в Рила, която носи това име – Скоко. Тя се намира в Разложкия дял на Рила планина и се пресича от левия приток на р. Катарина – малка рекичка, носеща също и името Скок. Точно там, в тая местност, тя образува няколко малки водопада.

В старите речници и книги намираме още думи, с които са означавали водопадите в миналото – шопало, лизгало, пръскало, боботало, бурище, падул, плескун. Повечето от тези думи разкриват различните начини, по които водата скача във водопада („шопало“ – шопа, „пръскало“ – пръска), нейният наклон и плъзгането и по скалата (лизга, лизгало) или силата на звука на водопада (боботало, бурище). Някои от тях може да открием като имена на водопади и днес. Оставяйки настрана всеизвестните на

всички „пръскала“, като Райското и Калоферското, ми се иска да спомена като пример два или три по-малко известни: Шопката от Врачанския балкан, Бучалото край Радомир и Бурището близо до село Падало, Крумовградско. Името на последния иде от „бурия“ – със значение на тръба, кюнец, което на свой ред може да се свърже както с формата на мястото, така и с микроклимата край него – т.е. край това място често може да възникват бури. Има такива места в природата. Но кой знае защо, пред вътрешния ми взор то е свързано със силата на звука – напомня ми за йерихонските тръби от Библията. Името на селото – Падало, също е едно от тези, давани на водопад. То ни подсеща – малко под Рилския манастир има село с подобно име – Падала. През него тече Падалската река. Тя иде от Калините – два върха, които се издигат стръмно над селото. Макар реката да е къса, маловодна, а коритото ѝ – скалист и стръмно, по него също има не един водопад.

Според Иван Умленски – езиковед, етнограф и фолклорист, думата „скакавица“ също е означавала „водопад“. По-късно тя е пренесена и свързана с реките и с речните скоковете (водопадите). В Рила има шест по-големи или по-малки реки, които носят това име. Четири от тях са в Кабулския дял на Северозападна Рила – две в землището на Сапарева баня и още две – в землището на село Самораново. Първата, край която е изградена едноименната хижа (и на която е известният Скакавишки водопад), носи името Скакавица. Тя е най-голямата от четирите и затова е по-известна. В своя „Географски речник ...“ Живко Радчев я нарича Голяма Скакавица, макар реката никога да не е носила това име. Авторът ѝ допъква името „Голяма“ по подразбиране, най-вероятно за да я отличи от нейния лъв приток Мала (Малка) Скакавица. На него също има един немалък водопад – 15-20 метра висок, който пресъхва през лятото. Третата река Скакавица, наричана „Голяма“, е в землището над Дупнишкото село Самораново. Тя води началото си от Птичето езеро и е лъв приток на река Отовица, като при слива си с нея образува един водопад. Добавяме и още една река – Мала (Малка) Скакавица, също над село Самораново, която води началото си от Отовишкото било, северозападно от Черни връх – поток, по който има няколко водопада – също лъв приток на река Отовица. Тия четири Скакавици са затворени в границите на Кабулския дял на Северозападна Рила планина.

В Централна Рила, на запад от Мусала, се издига мощен планински хребет. В миналото го наричали Скакавец(о). По билото му се редят няколко върхове – едни от тях именувани, други – не. Сред тях са личните Малък Скакавец и Голям Скакавец. Кой и кога е дал имената им, никой не знае. Преди повече от век, в своя забележителен труд „Екскурзия до езерата на Рила“ един от първите ни географи – Димитър Илков, пише: „Веригата, наричана по онова време Скакавец е получила това чудно име от многото скакавци (водопади), които се плъзгат по стръмния ѝ гребен надолу и падат извисоко в коритото на Долна Лява река“. От това негово описание пред нас се появява още една стара, по-скоро старинна форма на използваната днес дума водопад – „скакавец“. По онова време тази вече остаряла и останала в миналото словоформа все още се използва активно, докато новата дума – водопад, не е утвърдена. Затова авторът е поставил новата дума в скоби.

Водопад Скакавица

„Езерото Йозола (името му иде от турското „гъзолан“ – „мами, привлича очите“) – продължава известният географ, се оттича в Леви Искър чрез един буен поток. Едни го наричат Йозол или Йозело по името на езерото, други – Скакавица, поради множеството водопади по него“. Описвайки двата по-големи водопада на реката, авторът добавя: „Вторият водопад се нарича просто Скакавец“.

Още една река с това име се спуска от върха Пчелино – съседен на Малък Скакавец. По нея също има множество водопади. Шест от реките в Рила носят това име.

Името Скакавица е добре разпространено в Югозападна България. Среца се в няколко селища в Кюстендилско. Сред по-известните Скакавици е река Полска Скакавица. Намира се между градовете Кюстендил и Земен. На нея има също един голям, красив водопад свързан с интересна легенда. Витоша също си има своя Скакавица. Тя тръгва от Алекова чешма и се влива в Дървенишка река. На нея, по обикновената туристическа пътека между Драгалевци и Симеоново, са така наречените Алекови водопади. Вероятно и в други наши планини може да открием още Скакавици...

Нека се върнем към „нашата“ Скакавица – оная, известната, край която се издига първата хижа в България. Преди повече от стотина години за нея свидетелства Никола Додов (общественик и основател на Дупнишкото туристическо дружество „Рилски езера“): „По течението на реката има осем големи и десетки по-малки водопади“. И продължава: „Рибари от Дупница ме уверяваха, че тук имало водопад, осемдесет метра висок“.

И ето ни пред голямата **Скакавишки водопад**. Той се намира в тясното гърло на долината, затворена над хижа „Скакавица“ и има най-висок пад в Рила – според някои повече от седемдесет метра. Надморската височина на горната му точка – над 2000 метра подсказва, че най-доброто време да се види е при пролетно пълноводие – май, юни, юли. После оттокът на водите му намалява.

Малко под хижа „Скакавица“, когато катерите или слизате по Кърколиците ще чуете, че реката шуми силно. На това място водата се спуска гаволомно в каскада от три немалки скока – всеки по десетина метра висок. При най-горния скалата е стъпаловидна и се разширява отгоре надолу, сякаш някой природен архитект си е играл нарочно, за да направи водопада по-красив и по-привлекателен. Там водата скача от стълба на стълба, шуми весело и се пени, а при пълноводие раздипля побелелите си

от пяна пръски все по-широко и по-широко. Тези водопади са част от осемте големи скока на Скакавица, за които споменава Додов.

Въпреки че пътеката към Скакавишки водопад е отворена преди повече от сто години, все още височината на тоя най-голям скакавец в Рила остава спорна. Иначе той се намира на 30 минути спокоен ход на юг от хижа „Скакавица“. Началото на пътеката, която е добре очертана, тръгва непосредствено зад нея.

Като изследва топонимите на Дупнишка Рила планина, Йордан Еленин прави извода, че имена, образувани до 14-15 век на българска езикова почва, с наставки - ица и - ец, които са продуктивни до този момент, напр. Дебърщица, Арамлиец и др., могат да се приемат за старинни елементи в топонимията. „В топонимията, образувани до старобългарски лексеми. Сред тях са Скакавица (Скакавец) от думата скакавец „водопад“, както и Кръколье – от думата кръколье“.

Според друг български учен – Л. Йорданов, наставката -ица е не само една от най-разпространените, но и една от най-старинните топонимни наставки. Среца се в ръкописи от дванадесети век, но може да се предполага, че е била активна и преди. С нея са били образувани, продължава той, хиляди водни имена, сред които и Скакавица.

Думата „скок“ пък – пише Иван Митев, произлиза от думата „скакати“, със значение на „бягам, скитам се“. Тя е засвидетелствана за първи път в старобългарски текстове от X век.

Страхил ГЮВИЙСКИ

КНИЖНА ЛАВИЦА

„Стари и нови предания от Северозападна Рила“

еновата (третата) книга на Страхил Гювийски, която наскоро излезе от печат. В нея авторът в интересно написани текстове и фотоси (цветни и черно-бели) разказва за първата хижа в България – „Скакавица“, за нейните строители; за първите ѝ хижари; за хижарите от фамилията Адвокатски, отдала над 40 години на нейното стопанисване и развитие; за пътеките до и от „Скакавица“, представени с разкази, спомени, свидетелства и легенди; за паметните епизоди в историята на туризма в района, съхранени в снимки от Историческия музей в Дупница и от личния архив на Явор Тодоров.

Формат: 210 x 148

Страници: 135

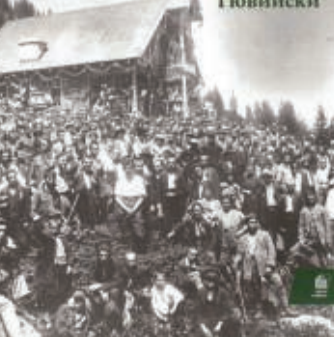
ISBN: 978 619 7661 27 9

Цена: 8 евро / 15 лв.

Заявки на тел.: 0876 13 31 08 и 0897 87 76 47

Стари и нови предания от Северозападна Рила

Страхил Гювийски

Овчарченски водопад

БЪЛГАРСКИ ЦЕННОСТИ В СПИСЪКА НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО НА ЮНЕСКО

Нематериалното културно наследство в Представителната листа на ЮНЕСКО представлява различни практики, представления, изрази, знания и умения, предавани от поколение на поколение, които формират идентичността на общностите. То е живо наследство, което се предава устно и чрез практики, а не чрез физически обекти. Културното наследство включва също традициите и живите форми на изразяване, наследени от нашите предци. Крекхо по своята същност, нематериалното културно наследство формира чувство за самообитност и приемственост и възпитава уважение към културното многообразие и творчество на човечеството.

Ето кои са българските ценности, вписани досега в Представителната листа на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО:

1. Бистришките баби, архаична полифония, танци и ритуали от региона Шоплука (вп. 2008 г.)

Традиционните танци и полифонични песни от Шоплука се изпълняват и днес от група възрастни жени, назовавана „Бистришките баби“. Тази традиция обхваща диафония, наричана шопска полифония, старинни форми на верижан танц „хоро“ и ритуалът лазаруване, церемония за девойки.

Диафонията е специфично пеене, при което един или два гласа изграждат мелодията, съставена от извивка и „криво бучене“, докато другите акомпанират с монотонен бурдон в двуглас или триглас, за да има мощно пеене. Танцьорите – в традиционни костюми, се хващат един за друг през кръста или за колана, за да образуват кръг и с леки стъпки се движат в посока обратна на часовниковата стрелка.

Социалната функция на полифоничното пеене се е променила през 20 век и днес се изпълнява предимно на сцена. Въпреки това „Бистришките баби“ са възприемани като важен компонент от културния живот на региона, които предават традицията на новите поколения. Тези жени са последните представителки на традиционната полифония, а с. Бистрица е едно от последните места в България, където това пеене се е предавало през вековете. Богатият репертоар е ограничен до най-известните песни и танци, които се представят на сцена.

2. Нестинарството – послание от миналото: Панагирът на Св. св. Константин и Елена в с. Българи (вп. 2009 г.)

Нестинарският танц върху жар е кульминацията на обряда панагир – празник в чест на светците Константин и Елена, който се провежда всяка година на 3 и 4 юни в село Българи в Странджа. Ритуалът цели да осигури благосъстояние и плодородие на селото. Сутринта се провежда тържествена церемония, последвана от процесия

с икони на светците до свещен извор извън селото. Процесията е придружена от музиканти с тъпан и гайда. При извора на присъстващите се раздават свещи и светена вода за благополучие. Кулминацията на празника е вечерта с танц върху жаравата, най-висшата форма на почитане на светците. Водени от звучите на свещения тъпан, събралите се оформят мъчалив кръг около жаравата, а нестинарите – духовни и физически изразители на волята на светците, навлизат един след друг в жаравата и започват да се движат. В миналото ритуалът нестинарство е бил традиция в тридесетина съседни български и гръцки села, но днес се прави само в с. Българи. По време на празника Панагир хиляди се стичат да наблюдават ритуала, между които има и Гърци.

3. Традицията на тъкане на килими в Чипровци (вп. 2014 г.)

Килимите са ръчно тъкани от жени от град Чипровци, Северозападна България. В повечето къщи има вертикален стан, който се използва за изработване на килими. Тъкачката взима по няколко конци от основната нишка в лявата ръка, промушва с дясната вътъчната нишка и пристяга изтъканото с гребен. Мъжете в града обикновено се занимават с производството на вълна, нейната обработка и оцветяване. Преди това, боядисвана с естествени материали, придава меки, пастелни цветове на килима, докато оцветената с химикали придава по-ярки тонове. Килимите са известни с композиция, орнаментални мотиви и цветове. Изработването им се свързва с вярвания, словесни формули и ритуални практики. Тъкачките изричат молитви и отправят благопожелания, когато започват нов килим. Те пеят и разказват истории, докато работят. Уменията се предават от майка и баба на дъщеря и внучка, често при изработването на голям килим. Килимарството е дълбоко залегнало в социалния и културния живот на населението. Най-известните орнаменти в килимите са включени дори в градския герб.

4. Народният празник „Сурва“ / „Сурова“ (вп. 2015 г.)

Народният празник Сурва/Сурова се провежда ежегодно на 13 и 14 януари, за да се отпразнува Новата година според стария календар. В основата на празнуването е популярният маскарден ритуал, който се провежда в селата от Пернишки регион. В първата нощ маскардените групи от сурвакари, състоящи се от мъже, жени и деца със специално изработени маски и костюми се насочват към площада на селото, където палат огънове, закачат и забавляват публиката. Някои от участниците приемат специални роли, като на водач, на младоженци, на свещеник и на мечка. Рано на следващата сутрин те се събират и влизат в къщите из цялото село, където ритуално женят млади двойки, докато мечката „гази“ хората за здраве. Домакините очакват тяхното пристигане с

ритуални храни и подаръци. След празника сурвакарите раздават даровете си, като често ги подаряват на сираци и бедни хора.

Маскардният опит призовава младите хора и повдига тяхното самочувствие да продължат традицията. В продължение на цяла година семействата се занимават със събиране на материали за изработване на маски и атрибути към тях.

5. Национален събор на българското народно творчество в Копривщица: система от практики за представяне и предаване на културното наследство (вп. 2016 г.)

Националният събор на българското народно творчество в Копривщица е мястото, където хиляди българи от всички възрасти, както и от диаспората от различни места на света се срещат през август, за да представят и споделят своите практики, свързани с нематериалното културно наследство. Те включват многобройни елементи – от танци и разказвачи на истории до игри и занаяти. Концепцията на фестивала е възникнала преди години, когато местни музиканти показали необходимостта от защита на традициите, застрашени от изчезване поради урбанизация и комерсиализация. Организирано от Община Копривщица, събитието се осъществява със съдействието на Министерството на културата, Българската национална телевизия, Българското национално радио, Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей и Института за изследване на изкуствата при БАН и читалищата.

Националният събор има за цел да повишава съзнанието за важноста да се опазва живото наследство, да подпомага неговото присъствие в живота на хората, да го документира, да подсигури бъдеща приемственост и да стимулира предаването му на бъдещите поколения.

Участниците се излъчват чрез процедура за избор, организирана от българските административни области, в които са идентифицирани нови традиции, след което изпълненията се представят и документират от учени за създаване на архивен фонд, като този на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей към БАН. От първия събор през 1965 г. са проведени 13 издания, като през 2010 г. броят на участниците достига до 18000 изпълнители и посетители от цялата страна и чужбина. Много участници в събора получават международна известност.

6. Българско читалище (вп. 2017 г.)

Българските читалища (културни центрове на общности) са териториално разпределени из цяла България. Те са създадени от самите общности и са достъпни за всички, независимо от техните възраст, пол, политически и религиозни възгледи. Първите читалища са създадени през 1856 г. и оттогава са признати

за ключова организационна единица на българското общество. Те са неправителствени саморегулиращи се организации в съответствие със Закона за читалищата от 1996 г. В тях се извършват културни и образователни дейности, насочени към опазване на обичаите и традициите на българския народ, осигуряване на достъп до информация, разпространение на знания и запознаване на гражданите с ценностите и постиженията на науката, изкуството и културата съгласно закона. Те заемат централно място в процеса на предаване на нематериалното културно наследство в страната, като възрастните членове играят ключова роля за насърчаване на младежта за нейното включване. Тяхната ефективност се доказва от нарастващия им брой през годините, както и от нарастващия брой участници в техните дейности от всички възрасти и групи от населението. Читалищата организират фестивали, тържества, събирания, изложби и други събития с цел популяризиране и представяне на нематериалното културно наследство. Един иновативен подход за развитие на читалищата е създаването на местни центрове за документиране, архивиране и предаване на знания и умения.

7. Културни практики, свързани с 1-ви март (вп. 2017 г.)

Свързаните с Първи март културни практики включват традиции, предавани от древни времена, които отбелязват началото на пролетта. Основната практика се състои във връзването на червени и бели конци, тяхното подаряване и носене, както и развързването им, когато се види за първи път цъфнало дърво, лядовица или щъркел. Смята се, че мартеницата осигурява символична защита срещу опасности като непостоянно време. Тя гарантира и безопасното преминаване от зима към пролет за хора, групи и общности. Всички членове на общностите, независимо от възрастта, участват в традицията, а тя допринася за социалното сближаване, отношенията между поколенията и взаимодействието с природата, насърчава многообразието и творчеството. Неформалното образование е най-използваният начин за предаване: в селските райони младите момичета се учат как да връзват конците от по-възрастни жени, докато в градските райони учениците се учат от учители, занаятчии и чрез неформално образование. Друг начин за предаване се предоставя от семинари на тема „Мартеница/Мартинка/Mărțișor“, организирани от етнографските музеи. Днес се изпълняват множество културни проекти за опазване на практиката.

►► на стр. 15

In vino veritas ТРИФОН ЗАРЕЗАН – СВЕТЕЦЪТ-ЛОЗАР

Лозя, грозде и вино има отпреди 9000 години и вероятно още оттогава има и дни на веселието сред природата. В Рим веселбите били покровителствани от Бакхус, а при траките – от Дионис. При славяните пък се появил Свети Трифон Зарезан. Така се редили векове, за да има и сега такива дни, превръщащи се под формата на дни на лозаря в едни от най-масовите излети сред природата.

Славянският покровител на веселието е с много имена – Трифон Зарезан, Трифон Пияница, Трифон Чипия. По предание се смята брат на божията майка Света Богородица. Веднъж Трифон ѝ се присмял, че ходи на черква за

молитви, а е родила като мома. Света Богородица го проклела да си отреже носа. Не вярвал на клетви Трифон и веднъж като отишъл да зарязва на лозето, навел се и рекъл: „Тази лоза пък ей така ще я отрежа“. Рекъл и замахнал с косера, но тъй като бил попийнал, не учил лозовата пръчка, а нос си и оттогава бил наречен Чипия.

Лозарският празник по случай зарязването на лози е на 1 февруари по стар стил и на 14 февруари по нов. Той се приема като време на преход от зимата към пролетта. Но да си припомним кой е Св. Трифон. Роден е през 225 г. в село Комсада в Малоазийската област Фригия. Ако се доверим

на легендите, той още от юноша правил чудеса. Римският император Гордиан (238 – 244) имал много красива дъщеря, Гордиана, която заболяла тежко. Никакви лекари от империята не могли да и помогнат. Тя все повтаряла, че никой не може да и помогне, освен Трифон. Като не виждал друг начин за изцеление, императорът наредил да се открие има ли такъв човек. Оказало се, че има и той бил само на 17 години. Довели го в Рим и помогнал на Гордиана. Императорът го дарил щедро, но Трифон раздал полученото на бедни хора. По време на следващия император Декий Траян било започнато голямо гонение на християните, а Трифон бил християнин. Въпреки че бил известен с много извършени чудеса, римската стража го открила във Фригия. Обезглавили го с меч.

По традиция зарязването на лозята винаги е ритуално. Организиран се шествия, правят се дегустации на вина, общи трапези, пеят се песни, играят се хора. Преди да се отсече първата пръчка, лозарите застават с ножицата с лице към изгрева, за да се помолят на бога Слънце да налее гроздето с много светлина и захар. Практика е да се избира цар на лозята, на чиято глава се слага венец от отрязани лозови пръчки. Привечер празнуващите тръгват да се прибират и

когото срещнат му дават да пие вино. Като се пие, се казва: „Тази година берекетът да е повече!“. Често срещан обичай е отрязани лозови пръчки да се отнасят у дома, а шише с вино или ракия да се закопава в края на лозето, като при закопаването се казва: „Да го чува Дядо Господ от градушки и мана!“. Никога не се забравя на първата зарязана лоза да се прелее вино в корените.

Освен празник на лозарите по стара традиция Трифон Зарезан е празник и на овощарите и кръчмарите, както и на градинарите. В този ден и те не пропускат да се възползват от дара на бог Дионис – виното.

БЪЛГАРСКИ ЦЕННОСТИ В СПИСЪКА НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО НА ЮНЕСКО

▶▶ от стр. 14

8. „Високо“ многогласно пеене от Долен и Сатовча, Югозападна България (вп. 2021)

„Високо“ е традиционна практика на многогласно пеене, уникална за българските села Долен и Сатовча в Благоевградска област. Характерни за „Високо“ са три вида многогласни песни: в нисък регистър, във висок регистър и в комбинация от двата. Пеенето в нисък регистър представлява продължително пеене на два гласа. Пеенето във висок регистър също включва два гласа (вокални партии), но се отличава с повтарящи се провиквания и от двата гласа, позиционирани на една октава над основния тон. Тези провиквания биват последвани от плавен преход (легато) надолу и речитативно повтаряне на текста на песента в ниския регистър. Третият вид пеене „Високо“ включва комбинация от пеене във висок и нисък регистър, едновременно на четири гласа.

Текстовете на песните обикновено рисуват природни картини. В миналото песните „Високо“, известни също и като летни песни, са били изпълнявани на открито от жени, ангажирани в полска работа. Докато са жътели или копаели, група жени са подхващали песен от една нива, а друга група са им отговаряли от съседната нива. Днес „Високо“ се изпълнява главно от жени или

девойки, обединени в певческите ансамбли към читалищата на двете села. Многогласното пеене във висок регистър е основен елемент на групова идентичност за общността в Долен и Сатовча. То е високо тачена традиция, която ги отличава от съседните села.

9. Гайдата и гайдарството в България: предаване на знания и умения (вп. 2025)

Гайдата е традиционен духов инструмент, съставен от кожен мях, свързан с гайдуница (тръба с отвори за пръстите и езиче), ручило (тръба, която издава непрекъснат тон) и духало, използвано за пълнене на мяха с въздух. Съществуват различни видове според височината на тона: висока, средна и ниска. Гайдата се използва при социални и културни събития, включително народни танци, празнични трапези, ритуали и събирания. Тя може да звучи самостоятелно или като част от ансамбъл и понякога се съпровожда с пеене.

Знанията за изработването и свиренето на гайда се предават в рамките на семействата и общностите, често чрез наблюдение и учене по слух. Докато в миналото практиката се е предавала основно от бащи на синове, днес тя включва и жени и момичета. В наши дни обучението по гайда се осъществява в читалища, музикални

училища и университети. Ръководители на групи, преподаватели и опитни майстори занаятчи играят ключова роля в обучението и поддържането на традицията жива. А фолклорните фестивали, конкурси и събори предоставят допълнителни възможности за споделяне и развитие на уменията. Като важна част от ежедневието и по специални поводи гайдата свързва хората с техните корени, укрепва идентичността на общности, насърчава споделянето на знания и социалната свързаност чрез гайдарски групи и клубове.

По материали на Регионалния център на ЮНЕСКО – София, www.unesco-centerbg.org

ТЪЖНА ВЕСТ

На 24 януари 2026 г. ни напусна Елена Милушева, дългогодишен председател на ТД „Калабак“ Петрич. С дълбока тъга и признателност се прощаваме с Елена - човек, отдал сърцето си на хората и планината. Тя беше вдъхновяващ инициатор, ентузиазизиран турист с неизчерпаема енергия. Благодарение на нея много хора откриха любовта към природата и радостта от споделянето пътеки. За нас тя не беше само деец и организатор, а приятел – човек, който обичаше планината, пътеките и хората до себе си. Ще я помним с уважение и признателност. Ще ни липсва.

Искрени съболезнования на семейството. Поклон пред светлата ѝ памет!

ТД „Калабак“ - Петрич, туристи и приятели

ТЕЛЕФОНИ НА ТД И ОБЕКТИ В СИСТЕМАТА НА БТС

БУРГАСКА ОБЛАСТ

ТД „Чудни скали“ – гр. Айтос – 0878 29 13 66
Хижа „Здравец“ – 0899 19 26 89
ТД „Яворови скали“ – гр. Поморие – 0896 71 59 33
Хижа „Козичино“ – 0896 71 59 34 и 0896 71 59 33
ТД „Ален мак“ – гр. Бургас – 056 87 22 18 и 056 84 05 83
Къмпинг „Сарафова“ – не работи

ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ

ТД „Владислав Варненчик“ – гр. Варна – 0884 17 83 18 и 0888 46 64 43
ТД „Черноморски простори“ – гр. Варна – 0882 99 50 30
ТД „Родни балкани“ – гр. Варна – 0885 37 76 00 и 0896 68 84 25
СТД „Академик“ – гр. Варна – 0888 30 67 54
ТД „Галата“ – гр. Варна – 0899 02 01 39
Хижа „Ветеран“ – 0899 02 01 39
ТД „Хан Аспарух“ – гр. Варна – 0899 87 89 61 и 052 37 06 40
ТД „Голямата хурка“ – гр. Варна – 0882 45 88 44
ТД „Орлови скали“ – гр. Провадия – 0882 96 63 76

ВЕЛИКОТЪРНОВСКА ОБЛАСТ

ТД „Трапезица 1902“ – гр. Велико Търново – 0896 64 77 78
УЦ „Момина крепост“ – 062 62 34 10; 0896 69 78 32 и 0896 75 70 49
ТД „Хемус“ – гр. Велико Търново – 0884 33 22 20 и 0884 33 22 21
Хижа „Грамадлива“ – 0884 33 22 20 и 0884 33 22 21
Заслон „Караиваново хорище“ – 0884 33 22 20 и 0884 33 22 21
ТД „Академик – ВТУ“ – гр. Велико Търново – 0889 71 01 88
Хижа „Кръстец“ – 0889 71 01 88
ТД „Чумерна 1901“ – гр. Елена – 0896 69 31 78 и 0878 93 46 83
Тур. спалня „Д-р Христо Момчилов“ – 0896 69 31 78 и 0878 93 46 83
Хижа „Буковец“ – 0896 69 31 78 и 0878 93 46 83
Хижа „Чумерна“ – 0896 69 31 78 и 0878 93 46 83
ТД „Росица“ – гр. Павликени – 0888 01 52 80
Хижа „Язовира“ – 0888 01 52 80
Ски-база „Грамадлива“ – 0878 30 03 23 и 0898 76 54 24

ВИДИНСКА ОБЛАСТ

ТД „Бонония“ – гр. Видин – 0896 76 61 43 и 0882 35 51 82
Хижа „Божурица“ – 0896 76 61 43 и 0882 35 51 82

ГАБРОВСКА ОБЛАСТ

ТД „Узана“ – гр. Габрово – 0899 96 34 21
Хижа „Узана“ – 0896 24 85 93 и 0886 79 29 82
Тур. спалня „Узана“ – 0899 96 34 21 и 0889 56 48 04
СТД „Бачо Киро“ – гр. Дряново – 0879 46 28 40; 0898 93 31 92 и 067 67 23 32
Къмпинг „Стринава“ – 0898 93 31 92
Хижа „Бачо Киро“ – 0898 93 31 92
ТД „Росица Мазалат“ – гр. Севлиево – 0882 96 62 64
Хижа „Мазалат“ – 0888 35 26 93
ТД „Планинец“ – гр. Трявна – 0889 80 06 82
ТК „Бръшлян“ и къмпинг – 067 76 30 19 и 067 76 31 19

Редакцията на в. „ЕХО“ моли председателите или секретарите на туристическите дружества, ако междуременно са настъпили промени, да подадат информация за актуалните телефони на ТД, хижите и стопанисваните обекти по електронна поща exobts@gmail.com или на тел. 0882 96 63 16.

БЪЛГАРСКИЯТ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗ
откри
ДАРИТЕЛСКА КАМПАНИЯ
за набране на финансови средства за ОТПЕЧАТВАНЕ НА ВЕСТНИК „ЕХО“, чрез банкова сметка: BG71 STSA 9300 0012 4857 19 в банка ДСК

В САЙТА НА БТС - www.btsbg.org
можете да намерите информация за: стоте национални туристически обекта, телефони и адреси на туристически дружества и хижи; клубове в състава на БТС и федерации; история, цели, нормативна уредба и управленска структура на БТС и др.

Планинска спасителна служба
www.pss-bg.bg
при нещастен случай, дежурни телефони 112, 1470
02 963 2000 - Стационарен телефон на централен дежурен пост

EXO
ТУРИСТИЧЕСКИЯТ ВЕСТНИК - Издание на БТС
Издава: Български туристически съюз
Адрес на редакцията: 1000 София, бул. „Васил Левски“ № 75, ет. 5, ст. 525, ПК 427
ISSN-0205-0943
e-mail: exobts@gmail.com; www.btsbg.org
Срокът за приемане на материали е до 5 число на съответния месец
Ръкописи не се приемат.
РЕДАКТОРИ: Петя Иванова - 0882 966 316; Иван Панков
РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ: доц. Сандю Бешев - алпинист, историк на българския и световния алпинизъм; доц. Кънчо Долапчиев - НСА; Елисавета Първанова - м. с. по алпинизъм; проф. Пламен Павлов; Константин Койнов - ориентировач; Алексей Жалов - почетен председател на Балканския спелеоложки съюз
Графично оформление и предпечат: Иван Панков

ТРИДНЕВНА УЧЕНИЧЕСКА ЕКСКУРЗИЯ

Дата: от 6 до 8 април 2026 г. (Великденска ваканция)

Място: През трите дни учениците ще посетят различни дестинации – поляните пред х. „Босови поляни“, х. „Планинец“ на Витоша и Музей на хляба в Копривщица. Дните се определят от водача в зависимост от метеорологичните условия

Транспорт: Лицензиран автобус

атрактивни питки.

Обяд всеки ден в ресторанта на посещения обект – супа, кебапчета с пържени картофи, принцеси и вода (по избор на децата).

Пакетна цена за три дни: 145 евро
Цената включва: 3 обяда; транспорт с лицензиран автобус; лицензиран планински водач; такса и аниматори в музея в Копривщица; планинска застраховка.

Препоръчително облекло: удобни обувки (маратонки или туристически обувки), яке/дъждобран, топла дреха (суичер или пуловер).

Краен срок за записване и внасяне на сумата: 20.03.2026 г.

Какво очаква децата?

Три дни, изпълнени с приключения, знания и забавления сред природата:

- ориентирани и разпъване на палатки
- първа помощ в планината, ролеви ситуации („пострадали и спасители“)
- отборни игри и състезания

В Музея на хляба в Копривщица с помощта на аниматори децата ще мелят жито, ще месят тесто, ще оформят и изпичат собствени

БАЛ СРЕД ПРИРОДАТА НА ЗАВЪРШВАЩИ СЕДМОКЛАСНИЦИ

ДАТИ: по избор (срок за заявка 1 месец преди датата)

Място: кк „Мальовица“

Транспорт: Лицензиран автобус

Рила е най-високата планина в България и на Балканския полуостров, а връх Мальовица е сред върховете с най-красив алпийски изгрев и изглед. Под него се намира х. „Мальовица“, до която учениците ще имат възможността да направят преход. Настаняването е в курорт „Мальовица“, един от най-посещаваните туристически райони в Рила. Чистият въздух, вековните борови гори, красивите преходи допринасят за изживяването на една прекрасна почивка.

ПРОГРАМА:

Първи ден: Тръгване от София 8.30 ч. (9.00 ч.). След пристигане в хотел „Мальовица“ – настаняване. След кратка почивка поход до х. „Мальовица“, обяд сред природата (сух пакет, който учениците си носят). Разходка из района. Връщане в хотела. Вечерта бал с дисководещ. Нощувка.

Втори ден: След закуска на Меча поляна – разпъване на палатка, запознаване с първа помощ в планината. Обяд. След обяда ползване

на басейн или запознаване със спорта ориентирани, компас и карта. Вечеря и дискотека. Нощувка.

Трети ден: Закуска. Състезания и атракционни игри (въжен парк, алпийски тролей и др.). Обяд. След обяда – отпътуване.

Цена: 200 евро, за група от 20 души

Цената включва: 2 пълни пансиона (храна и нощувки); транспорт с лицензиран автобус; планинска застраховка; лицензиран планински водач и инструктор; дисководещ и аниматор.

Допълнителни изисквания:

Първият ден за обяд учениците си носят сух пакет.

Облекло – удобни маратонки или туристически обувки, яке и дъждобран и топла дреха

КРЕМИКОВСКИ ТУРИСТИ ПРЕДСТАВИХА ЕЛИТНИ ВИНА

Седемнадесетото издание на конкурса „Винария и кулинария“ събра над 50 туристи, ветерани и гости в ежегодната проява на столичното туристическо дружество „Кремиковци“. Събитието съчетава винопроизводството с кулинарните традиции. Петнадесет производители на вино и четирима кулинари се включиха в надпреварата, състояла се в местността Попина лъка над Сандански, навръх празника Трифон Зарезан.

В съревнованието премериха сили гроздови алкохолни напитки от всички краища на страната. Тричленно жури с председател Дора Иванова класира на първо място в категория „Червено вино“ купажа от широка мелнишка и мерло, представен от Валери Михайлов.

Шампион в категория „Бяло вино“ стана Николай Митов, който от 15 години произвежда ферментиралата напитка. Той предложи мускат отонел, който според дегустаторите успешно конкурира френския оригинал. „Най-важно за бялото вино е минимум два пъти да се преточи, за да падне утайката и да се избистри.“

Кулинарната битка спечелиха две дами. В категорията „Солено изкушение“ първа награда грабна Еглаида Иванова. Специално за читателите на в. „Ехо“ тя сподели рецептата за солени мъфини, с които застана начело на класацията. „Разбиват се две яйца с 5 супени лъжици кисело мляко, шипка сода за хляб и един бакпулвер, добавя се 300 г натрошено сирене. Половин пакет готови кори се навиват

на руло и се нарязват като за юфка, след което се хвърлят върху сместа. Всичко се обърква, поставя се във форми за мъфини и се пече.“

Недялка Желева – победител в категория „Сладко изкушение“ сподели тайната на сполучливия ябълков щрудел. „Задължително е да се изцеди сокът на ябълките, след като се рендосат“, съветва кулинарката.

Зам. председателят на ТД „Кремиковци“ Леонардо Михайлов връчи грамоти на четиримата отличени.

Конкурсът „Винария и кулинария“ датира от 2009 г., първоначално само като надпревара за винопроизводители. „Решихме да дадем шанс и да оценим старанието на всички, които правят вино“, разказа Леонардо

Михайлов. Първото издание на състезанието се е състояло на хижа „Пършевица“. Домакини на проявата са били още доста хижи в почти всички български планини. Впоследствие обхващат на съревнованието се е разширил, като е включено и кулинарното изкуство.

Елка ГЕОРГИЕВА

ВЕЛИНГРАДСКО ЗИМНО ПРИКЛЮЧЕНИЕ

Велинград се рекламира като „Спа столицата на Балканите“ и мнозина дори не знаят за множеството маршрути, тръгващи от града. Някои от тях минават през вековни гори и достигат до панорамни хълмове, до скали, които някога са били тракийски светилища.

Всеки от маршрутите край Велинград ни изкушава да поемем по него и да открием красотата му. Избираме да тръгнем към Никулова църква до параклиса „Свети Николай“, а оттам до скален феномен „Славееви скали“. Напук на прогнозите за вятър, облаци и сняг планината ни посреща със слънце и кристално чист въздух. Под кратката ни скърца снежец,

очите се радват на панорамните гледки към рида Алабак, увенчан от Милеви скали. С бодра крачка стигаме до „Славееви скали“, правим традиционната обща снимка и хайде обратно.

Прибрали сме се навреме и мераклиите се насочват към преживявания в горещи минерални води и атракционни.

Утрото на следващия ден ни посреща с ниски облаци, редки снежинки, замръзнала земя и минусови температури. Това още повече отваря желанието да се гмурнем в планинските дебри. Целта е връх Острец. Пътят до него е сгушен в гората, вие се по извивките на планината и неотклонно води към целта. От

информационна табела на самия връх разбираме, че той е бил култово място - тракийски храм, където са принасяли дарове на боговете. Сега там се строи параклис, изрисуван с библейски сюжети. По обратния път Велинград ни посреща слънчево-зимен и ни примамва да завършим похода с горещ чай в някое уютно кафене.

Около Велинград останаха много необходими маршрути, но това е хубав повод да планираме да ги проходим и отново да се насладим на очарованието на града, съчетал в себе си богатството на планината и топлия уют на минералните извори.

текст: Христо ТЕНЧЕВ
снимка: Милена ГЕОРГИЕВА

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗ

Планински Застраховки

Асистанс чужбина

Български туристически съюз предлага **планински застраховки**, както и разширената ни услуга за застраховки при **пътуване в чужбина**. Може да се възползвате от тази услуга, която предоставя допълнителна сигурност по време на пътувания извън страната.

ЗА ИНФОРМАЦИЯ И ЗАПИСВАНИЯ

тел.: 0882 966 300

имейл: infocenter.bts@gmail.com

КНИЖНА ЛАВИЦА

ИЗЛЕЗЕ БРОЙ 20 НА СПИСАНИЕ „БГ ОРИЕНТИРАНЕ“

След известна пауза излезе брой 20 на списание „БГ Ориентиране“. За постиженията на българското спортно ориентиране през 2025 г. може да прочетете в статията на проф. Атанас Георгиев, почетен председател на БФО и член на УС на БТС. За личния си опит и изводите за два от най-престижните ски маратони в света – Вазалопет и Марчиалонга, споделя Николай Димитров – Коко. В интервю на Константин Койнов бившия състезател по ски бягане и биатлон Николай Кондев разкрива интересни факти и курйози за легендарни личности в ски ориентиранието. За Балканския шампионат по ориентиране в Стрелча и Панагюрище през 2025 г. е разказът на Владимир Атанасов (СКО „Бегун“). А Иван Сираков изтъква в материала си добрата организация на състоялите се в Община Мъглиж кръг от Световната купа и Световното първенство U23 по маунтин байк ориентиране. Ретроспекция на Русенското ориентиранието и неговите най-изявени представители прави в статията си Валентин Каменаров.

Има и други интересни четива. Можете да вземете списанието от офиса на Българската федерация по ориентиранието.

Приятно четене!

